

Etelä-Savo^{maa-}kunta- 2018–2021 ohjelma

ETELÄ-SAVO

SAIMAAN MAAKUNTA

SISÄLTÖ

Strategiasta toimenpiteiksi.....	3
Maakunnan nykytila ja kehittämismahdollisuudet	4
Etelä-Savo 2017 – nykytila	5
Toimintaympäristön muutoshasteet	9
Aiemman ohjelmatyön vaikutukset.....	10
Puhtaasti paras! Etelä-Savo	
– Saimaan maakunta 2030 -strategia.....	14
Maakuntaohjelman sisältöteemat,	
tavoitteet ja toimenpiteet.....	15
Toimenpiteet sisältöteemoittain.....	16

Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö	18
Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta	
Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen.....	20
Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta	
Matkailu ja vapaa-aika.....	22
Etelä-Savo kansainvälistää Saimaan matkailua	
Kestävä biotalous	24
Etelä-Savo synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja	
Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot	26
Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla	

Maakuntien yhteinen kehittämistyö.....	29
Rahoitus.....	29
Toteutus ja seuranta	31
Prosessin kuvaus.....	34
Ympäristöselostus	40

LIITTEET

Liite 1 Etelä-Savon vaihtoehtoiset tulevaisuusskenaariot.....	36
Liite 2 Etelä-Savon toimintaympäristön muutosvoimia ja kehityskulkuja	38
Liite 3 Maakuntaohjelman seurantamittareita.....	39

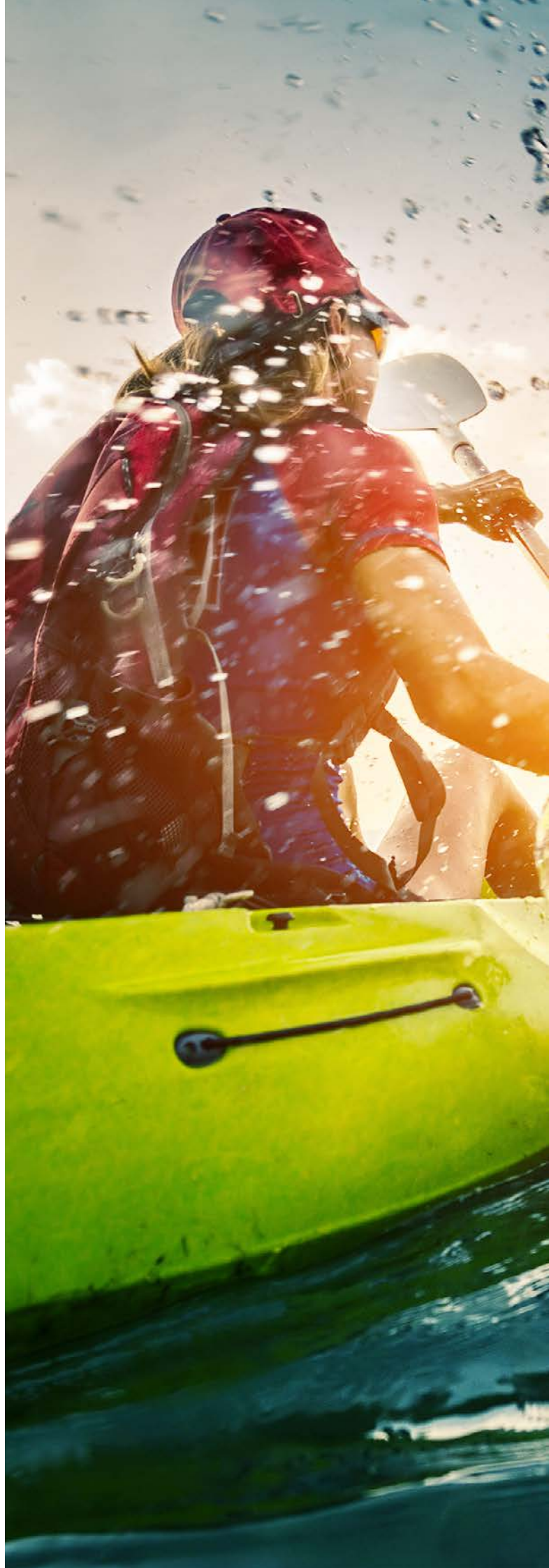
Julkaisutiedot

Julkaisija:

Etelä-Savon maakuntaliitto
Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli
puhelin 015 321 130 • kirjaamo@esavo.fi
www.esavo.fi

Julkaisu:

Etelä-Savon maakuntaohjelma 2018-2021
Julkaisusarjan nro 149/2017
ISBN 978-952-5932-43-0 (nidottu)
ISSN 1455-2930
ISBN 978-952-5932-44-7 (verkkojulkaisu)
ISSN 1455-2930
Mikkeli 2017

STRATEGIASTA TOIMENPITEIKSI

Etelä-Savo on valmistellut laajassa maakunnallisessa yhteistyössä uuden maakuntastrategiansa, jonka aikatahtain on vuodessa 2030. Maakuntavaltuusto hyväksyi **Puhtaasti paras! Etelä-Savo – Saimaan maakunta** -strategian joulukuussa 2016. Yhteiseen ponnistukseen osallistui yli tuhat eteläsavolaista tulevaisuuden tekijää, jotka edustivat maakunnan kuntia, elinkeinoelämää, korkeakouluja ja oppilaitoksia, kehittämisorganisaatioita, valtion aluehallintoa, järjestöjä ja asukkaita.

Strategiaan on tiivistetty maakunnan yhteinen tahto pitkän aikavälin tavoitellusta kehityksestä. Strategian kolme kärkeä – metsä, ruoka, vesi – ovat aluekehityksen perusta. Niitä kestävästi hyödyntävän yritystoiminnan ja erityisosaamisen varaan Etelä-Savo rakentaa tulevien vuosien elinvoimaa, hyvinvointia ja kasvua. Strategiansa mukaisesti Etelä-Savo on vuonna 2030 vetovoimainen elinkeinoelämän, asumisen ja vapaa-ajan maakunta. Se tarjoaa hyvän toimintaympäristön elinkeinoelämälle ja viihtyisän ja turvallisen ympäristön, toimeentulon ja sujuvan arjen ihmisille.

Maakuntaohjelma 2018-2021 on maakuntastrategian toimeenpanon keskeinen työkalu. Siinä sovitaan strategian linjausten toteuttamiseksi tarvittavista toimenpiteistä ja työnjaosta. Neli-
vuotinen maakuntaohjelma määrittelee ensimmäiset askeleet kohti pitemmän aikavälin tavoitteita. Maakuntaohjelma on pohjana Euroopan unionin toimenpideohjelmien ja kansallisen aluekehittämisen erityisohjelmien toteuttamiselle maakunnassa, ja se myös kokoaa eri toimijoiden ja toimialojen kehittämistyötä tukemaan laajempia ja vaikuttavampia kehittämiskokonaisuuksia.

Uudet maakuntaohjelmat on Suomessa tänä vuonna valmisteltu rinnan maakuntauudistuksen kanssa, ja ohjelmat ulottuvat syntyvien itsehallinnollisten maakuntien ensimmäisiin toimintavuosiin. Nyt yhteistyössä valmisteltu maakuntaohjelma toimii - sellaisenaan tai päivitetynä - myös tulevan maakuntalain tarkoittaman maakuntastrategian elinvoimaosiona. Se tuo muutosvaiheessa jatkuvuutta maakunnan aluekehitystyöhön ja antaa vaaleilla valitulle uudelle maakuntavaltuustolle hyvät lähtökohdat aluekehitystyölle heti maakuntauudistuksen tultua voimaan.

Maakuntaohjelmaa aletaan toteuttaa reaaliaikaisesti jo sen valmistuessa. Syksyllä 2017 laaditaan maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (Topsu) vuosille 2018-2019. Vaikka maakunnan yhteistyöryhmä (MYR) hyväksyy toimeenpanosuunnitelman jo ennen maakuntaohjelman valmistumista, Topsun pohjana on jo uuden maakuntaohjelman luonnos.

Etelä-Savon maakuntastrategian kärkivalinnat metsä, ruoka ja vesi pohjautuvat luontaisiin vahvuksiimme, ja ne tarjoavat eurooppalaisessa ja globaalissa kehitysympäristössä maakunnallemme erinomaiset mahdollisuudet toimeentulon ja hyvinvoinnin kohentamiseen. Pohjoisten alueitten taloudellisen merkityksen kasvaessa myös Arktisuuteen liittyvä kehityspotentiaali avaa uusia mahdollisuuksia. Voimme olla aidosti ylpeitä maakunnastamme, sen luonnosta, ihmisistä, osaamisesta, kulttuurista, palveluista ja elinympäristöstä. Myös siitä kehitystyöstä, jota olemme yhdessä tehneet, kestävällä tavalla, erityisyttämme vaalien. Tulevaisuus on käsissämme – sen tekemiseen tarvitaan meitä kaikkia.

MAAKUNNAN NYKYTILA JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET

Etelä-Savo 2017 – nykytila

PK-yrittäjyys voimavarana

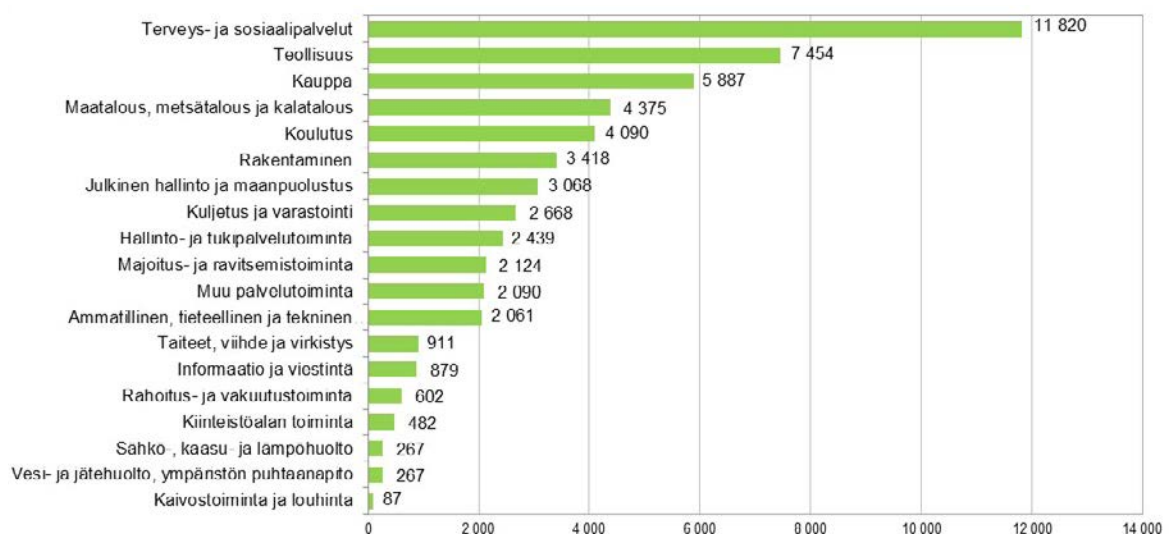
Yritysten lukumäärällä mitattuna Etelä-Savo kuuluu Suomen yrittävimpiin alueisiin. Yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein, liki 15 %. Yritystoiminta on pk-valtaista ja yritykset toimivat paljolti perinteisillä aloilla mutta myös uutta erityisosaamiseen ja korkean teknologian hyödyntämiseen pohjautuvaa yritystoimintaa on syntynyt. Toimialoista palveluelinkeinot ovat maakunnan suurin työllistäjä; kaksi kolmesta työllisestä toimii palvelusektorilla. Reilu puolet palvelualojen työpaikoista on yksityisellä sektorilla. Jalostuksen toimialoilla työskentelee vajaa neljännes ja alkutuotannossa joka kymmenes. Etelä-Savon yrityksistä reilu sata harjoittaa merkittävää vientiä. Lisäksi Etelä-Savoon on sijoittunut yli sata maakunnan ulkopuolella sijaitsevien yritysten toimipaikkaa, joissa valmistetaan tuotteita kansainvälisille markkinoille. Alueen vetovoimatekijöinä voidaan nähdä vakaa toimintaympäristö ja toimiva infrastruktuuri, sekä suuria keskuksia edullisempi kustannustaso ja sitoutuneempi työvoima.

Metsä, Ruoka ja Vesi strategian kärkinä

– Matkailu ja Biotalous kasvavina vetureina

Kokonaispinta-alasta neljännes on vettä, joissakin kunnissa lähes 40 %. Rantaviivaa on yli 30 000 km, eli lähes 200 metriä asukasta kohti. Vapaa-ajan asuntoja on liki 50 000 ja vuosittainen uudisrakentaminen liikkuu 200 kappaleen tuntumassa. Vapaa-ajanasunnoista noin puolet on maakunnan ulkopuolella asuvan omistuksessa. Kesä kautena maakunnan ulkopuolelta saapuvat 50 000 vapaa-ajan asukasta lisäävät maakunnan väkilukua ja ostovoimaa merkittävästi. Houkutteleva järvialue tarjoaa monipuolisia virkistysmahdollisuuksia niin kansalaisten vapaa-ajanviettoon kuin yritystoiminnan harjoittamiseen. Etelä-Savolla on vahva asema maaseutumatkailualueena ja viime vuosina vuokrattavien vapaa-ajanasuntojen käyttöastetta on pystytty nostamaan. Maakunnan tavoitteena onkin kehittyä vapaa-ajan ykkösalueeksi Suomessa. Majoitus- ja ravitsemisalalan työpaikkoja on maakunnassa reilut 2200. Yöpymisvuorokausia oli vuonna 2016 700 000, joista ulkomaalaisten majoittujien osuus on noin viidennes. Vuonna 2017 venäläisten matkailijoiden määrä Etelä-Savossa on muutaman hiljaisemman vuoden jälkeen taas vilkastumassa. Matkailun toimialalla on potentiaalia nostaa kapasiteettia, liiketoimintamahdollisuuksia on eri-

Kuva 1. Etelä-Savon työpaikkajakauma toimialoittain (2014 yhteensä 55 715 työpaikkaa)

tyisesti hyvinvointi- ja ruokamatkailussa, Saimaa-brändin hyödyntämisessä sekä matkailukauden pidentämisessä ympärivuotiseksi.

Etelä-Savon maapinta-alasta 88 % on metsätalousmaata ja alueella syntyy lähes kymmenesosa koko maan vuotuisesta metsien kasvusta. Maakunnan kantorahatulot ovat vuosi toisensa jälkeen olleet maan suurimmat. Teollinen tuotanto nojaa vahvasti metsäklusteriin, suurimpina toimialoina mekaaninen puunjalostus ja konepajateollisuus. Sahatavaran ja puutuotteiden valmistuksen osuus maakunnassa on kolmannes teollisuusyritysten liikevaihdosta ja sen työllistävä vaikutus reilut 2000 henkilötyövuotta. Suurimpia kasvumahdollisuuksia biotalouden alalla nähdään biojalosteissa, puupohjaisessa energiassa ja puurakentamisessa. Metsän lisäksi Etelä-Savon biotalouden merkittävä tekijä on innovatiivinen ja erikoistumiseen pyrkivä ruoantuotanto. Luomutilojen osuus kaikista maatiloista (14,6 %) on kasvussa ja suurempi kuin koko maassa keskimäärin.

Kilpailuetua älykkäällä erikoistumisella

Omien vahvuuksien ja mahdollisuuksien tunnistamiseen pohjautuva älykkään erikoistumisen toimintakonsepti on aluekehittämisen työväline, joka tuottaa OECD:n näkemyksen mukaan parasta tulosta Etelä-Savon kaltaisilla harvaan asutuilla alueilla. Kun tutkimukseen ja innovaatioihin käytettäviä resursseja kohdennetaan tällaisen alueen menestystekijöihin, niukoillakin resursseilla saadaan enemmän vaikuttavuutta. OECD:n tutkimusten mukaan harvaan asuttujen alueiden kestävä kehitys riippuu pitkälti kyvystä tunnistaa menestystekijöitä ja edistää uusia taloudellisen toiminnan muotoja ja työpaikkojen syntymistä alueella.

Maakunnan osaamisen kärkialat luovat osaltaan edellytyksiä huippuosaamiseen pohjautuvan yritystoiminnan kasvulle. Maakunnan on kohdennettava väheneviä kehittämisresurssejaan valikoiduille kärkiosaamisaloille, jotta kehittämispanosten vaikuttavuus ja toimialojen tuottavuus lisääntyisivät kiristyvässä kilpailussa. Etelä-Savon älykkään erikoistumisen painopisteet ovat metsä, ruoka, vesi, eli alueen luontaiset vahvuudet yhdistettynä TKI-toimintaan. Näiden kolmen ohella kasvua haetaan myös kokonaan uusilla avauksilla, esimerkiksi digitaalisia ratkaisuja hyödyntävät palveluinnovaatiot. Älykkään erikoistumisen kautta luodaan alueelle uusia työpaikkoja, parannetaan kilpailukykyä ja pyritään tutkimustoiminnalla ratkaisemaan metsään, veteen ja ruokaan liittyviä ongelmia myös globaalilla tasolla.

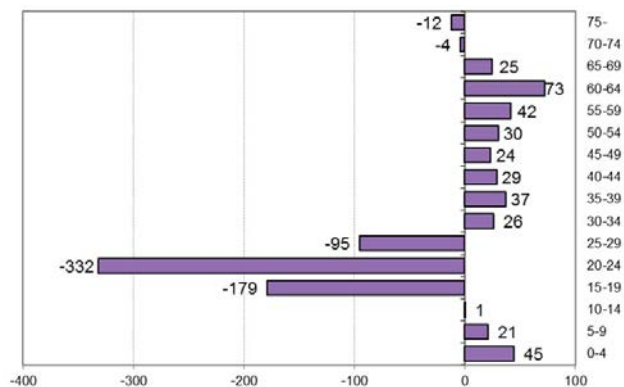
Talouskehityksessä on saatu muuta maata kiinni

Asukasta kohden laskettu kansantuote oli v. 2014 Etelä-Savossa 29 500 € ja koko maassa 37 500 €. EU(27)

-maiden keskimääräistasoista Etelä-Savon asukasta kohden laskettu BKT oli noin 86 % vuonna 2014 ja Suomen keskimääräistasosta 79 %. Vaikka koko maan vertailussa BKT on alhainen, on sen kasvussa saatu muuta maata kiinni. Tämä osoittaa mm. sen, että alueelle suunnattua kehittämisrahoitusta on hyödynnetty tehokkaasti.

Väestönkehityksessä haasteita

Etelä-Savon väkiluku oli vuoden 2017 alussa 148 975 henkeä. Väestö on viime vuosina vähentynyt noin tuhannen hengen vuosivauhdilla. 2000-luvun alkuvuosista lähtien väestöä on vähentänyt ns. luonnollinen väestönmuutos eli kuolleiden enemmisyys syntyneisiin nähden. Muuttotappio on muutamien viime vuosien aikana pienentynyt erityisesti ulkomailta muuton ansioista. Suurimmat muuttotappiot maakunta on kärsinyt 20-24 -vuotiaiden ikäryhmässä, kolmisensataa henkilöä vuosittain. Vaikka nuoria lähtee pois opiskelun ja työn perässä, on muuttoliike vilkasta myös Etelä-Savoon päin ja muuttovoittoa on viime vuosina saatu heti 30-vuotiaiden ikäluokasta

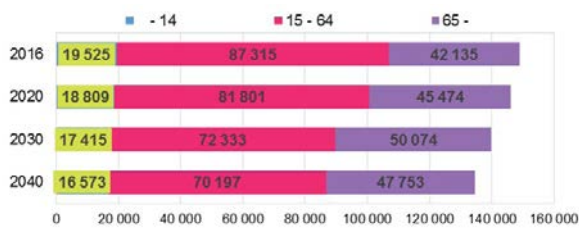

Kuva 2. Kokonaisnettomuutto ikäryhmittäin Etelä-Savossa 2007-2016, henkilöä keskimäärin vuodessa

lähtien.

Ikääntyneen väestön osuus kasvaa muuta maata nopeammin ja väestön ikärakenne on vinoutunut vanhempiin ikäluokkiin päin. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä oli 28 % vuonna 2016, kun sen koko maassa oli 21 %. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan osuus nousee yli 30 %:iin jo vuoteen 2020 mennessä. Työikäisten osuuden ollessa keskimääräistä pienempi huoltosuhte maakunnassa on epäedullinen ja heikkenee edelleen. Ikääntyneessä maakunnassa vanheneminen voidaan kuitenkin nähdä myös uusina liiketoimintamahdollisuuksia

Kuva 3. Etelä-Savon väestöennuste ikäryhmittäin

tarjoavana tilanteena.

Osaamisen kohtaannossa pullonkauloja

Maakunnassa on noin 56 000 työpaikkaa. Etelä-Savo on pienyritysvaltaisen elinkeinorakenteensa vuoksi säästynyt suurilta rakenteellisilta muutoksilta, eikä esimerkiksi laajoja irtisanomisia ole viime vuosina ollut. Vuodesta 2011 lähtien kasvanut työttömyys näyttää myös hienokseltaan kääntyneen laskuun. Työttömyysaste (TEM) kesäkuussa 2017 oli Etelä-Savossa 12,6 % (vuotta aiemmin 14,5 %) ja koko maassa 12,2 %. Vanhusvoittoinen väestö ja muuttoliike ovat johtaneet työikäisen väestön supistumiseen. Työikäisten määrä alenee edelleen nopeasti, kun suuret ikäluokat siirtyvät pois työelämästä ja nuoria tulee vähemmän tilalle. Kasvavaksi haasteeksi muodostuukin osaavien tekijöiden löytäminen työmarkkinoilta poistuvien tilalle. Eräillä aloilla, esim. teknologiateollisuudessa, osaamisresurssien niukkuus voi toimia uusien yritysten alueelle sijoittumisen pullonkaulana.

Koulutuskenttä murroksessa

Etelä-Savon koulutustaso on maan alhaisimpia. Perusasteen jälkeisiä tutkintoja suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä oli 68 % vuonna 2014. Koulutustaso on kuitenkin noussut vuosi vuodelta, ja maakunnan nuorilla on mahdollisuus hankkia samantasoinen toiseen asteen koulutus kuin muualla maassa. Koulutustason erot syntyvät korkea-asteen koulutusmahdollisuuksissa

ja vanhempien ikäluokkien koulutustasossa ja siinä, että maakunnan työpaikoissa ei usein tarvita yhtä korkeaa koulutusta kuin kasvualueilla. Meneillään oleva valtakunnallinen koulutus uudistus herättää huolta osaamisen kehittämisen suhteen. Koulutukseen, mm. toiselle asteelle kohdistuvat leikkaukset johtavat pahimmassa tapauksessa koulutustarjonnan ja sen saavutettavuuden heikkenemiseen. Toisaalta uudistus tiivistää oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteyksiä, mikä joustavoittaa työmarkkinoiden toimintaa.

Etelä-Savon kannalta suuri menetys on Itä-Suomen yliopiston päätös keskittää Savonlinnassa toimiva opettajankoulutus kokonaan Joensuuhun, mikä vie Savonlinnasta jopa 800 opiskelijaa, 100 työpaikkaa ja heikentää aluetaloutta erityisesti kaupan ja palveluiden aloilla.

Hyvinvointi luo pohjan alueen elinvoimalle

Hyvinvointia mittaavan aidon kehityksen mittarin (GPI)¹ mukaan Etelä-Savo on maakunnittaisessa vertailussa kolmen parhaan joukossa. Viime vuosina suotuisaa on erityisesti ollut hyvinvointia tuottavien markkinattomien palveluiden kasvu, ja toisaalta ympäristön tilan heikentyminen ja luonnonvarojen kuluminen ei ole edennyt niin voimakkaasti kuin koko Suomen tasolla. Väestön hyvinvoinnin indikaattoreista GPI-indikaattori huomioi muun muassa tulonjaon epätasaisuuden alueella sekä kotityön, vanhemmuuden ja korkeakoulutuksen, jotka lisäävät hyvinvointia. Hyvinvointia heikentävinä arvoina indikaattorissa huomioidaan taas esimerkiksi auto-onnettomuuksien määrä ja hiilidioksidipäästöjen suuruus. GPI-indeksin valossa Etelä-Savo on alue, jossa alueen talouden ohella myös väestön ja ympäristön hyvinvointi on muuhun maahan verrattuna hyvällä tasolla.

Etelä-Savolle keskeinen hyvinvointiin liittyvä haaste on alueen ikääntyvä väestö. Suuri osa ikääntyneistä asuu maaseudun haja-asutusalueilla pitkien etäisyyksien päässä palveluista. Palveluiden saavutettavuus ja saataavuus edellyttää erityistä huomiota ja luo pohjaa esimerkiksi erilaisten palveluinnovaatioiden, palvelukonseptien ja hyvinvointiteknologioiden hyödyntämiselle ja toisaalta tarjoaa myös mahdollisuuksia uudenlaisen palveluliiketoiminnan kehittämiseksi.

Aluerakenteessa kahdensuuntaista kehitystä

Etelä-Savon aluerakenteen erityispiirre on vesistöisen maakunnan asutushistoriasta johtuen harvaan, mutta kauttaaltaan tasaisesti asuttu rakenne. Etelä-Savo rakentuu kolmen kaupunkikeskuksen ja maaseututaajamien

¹ Bruttokansantuotteen (BKT) ohella on kehitetty useita vaihtoehtoisia ja täydentäviä kehitystä kuvaavia indikaattoreita, jotka kuvaavat talouskasvun lisäksi myös hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Yksi niistä on GPI (Genuine Progress Indicator). Se ottaa huomioon neljä komponenttia: tulonjaolla painotetun yksityisen kulutuksen (+), hyvinvointia tuottavat markkinattomat palvelut (+), tuotannon haitat ihmisille (-) sekä ympäristön heikentymisen ja luonnonvarojen kulumisen (-). GPI soveltuu erityisesti pidemmän aikavälin kehitystrendien kuvaamiseen.

varaana. Etelä-Savon taajama-aste on Manner-Suomen alhaisin 70,1 % (koko maa 84,4 %). Etelä-Savon asutus ja palvelurakenne tiivistyvät. Varsinkin Mikkelin keskustaa-jaman väestö- ja työpaikkakehitys on ollut suotuisassa kasvussa. Vaikka maakunnan taajama-aste onkin verraten alhainen, ovat palvelut hyvin kansalaisten saavutettavissa, sillä vain 4 % Etelä-Savon väestöstä asuu yli 30 minuutin aikaetäisyydellä lähimmästä taajamasta ja sen palveluista.

Etelä-Savon aluerakenteen toinen erityispiirre on myös seurausta maakunnan vesistöisyydestä. Se on suuri vapaa-ajanasuntojen määrä. Maakunnassa on 76 400 vakinaisesti asuttua asuntoa ja 49 200 vapaa-ajanasuntoa eli yksi vapaa-ajanasunto kahta vakinaisesti asuttua asuntoa kohden. Yhdeksässä kunnassa Etelä-Savon 14 kunnasta on enemmän vapaa-ajanasuntoja kuin vakinaisesti asuttuja asuntoja. Kaikissa Etelä-Savon kunnissa on vähintään yksi vapaa-ajanasunto kolmea vakinaisesti asuttua asuntoa kohden. Etelä-Savossa haja-asutusalueella asuu 20 000 asuntokuntaa ja sijaitsee 49 000 vapaa-ajanasuntoa. Vapaa-ajanasuntojen rakentaminen jatkuu, joten sen merkitys aluerakenteeseen kasvaa edelleen. Kolmannes vapaa-ajanasunnoista sijaitsee yli 30 minuutin aikaetäisyydellä lähimmästä taajamasta ja sen palveluista.

Logistisissa yhteyksissä kehitystä ja parannettavaa

Etelä-Savon saavutettavuus kehittyi suotuisasti. Niin valtateiden kuin Saimaan syväväylänkin sujuvuutta on parannettu ja parannetaan edelleen merkittävien satsauksin mm. 127 miljoonan euron investoinnilla VT 5:n Mikkeli-Juva välille. Yhteydet Helsingin ja Pietarin suuntaan ovat nopeutuneet merkittävästi. Sen sijaan alempiasteisen tieverkon kunto ei ole esim. teollisuuden raaka-ainehuollon tai matkailun kehittämisen näkökulmasta riittävällä tasolla. Kansallisessa ilmastostrategiassa asetetut liikenteen päästövähennystavoitteet haastavat henkilöautoriippuvaisen Etelä-Savon, jossa harva asutus tuo haasteita toimivan joukkoliikenteen järjestämiselle. Lisäpanostuksia ja uusia liikennepalveluita tarvitaan.

Maakunnan kiinteitä tietoliikenneyhteyksiä on parannettu maakunnallisessa Laajakaista kaikille -hankkeessa sekä kyläverkkohakkeilla. Niissä on rakennettu valokuituverkkoa kymmenen kunnan alueelle. Rakentaminen on keskittynyt kuntakeskuksiin ja muille taajama-alueille, joten verkkojen alueellinen kattavuus on rajallinen. Nopeat ja luotettavat verkkoyhteydet ovat kuitenkin tärkeä elinvoimatekijä myös haja-asutusalueilla. Maakunnassa tulee panostaa jatkossakin niin kiinteiden kuin mobiilien tietoliikenneyhteyksien rakentamiseen.

Ympäristön tila on hyvä

Etelä-Savon sijoittuu keskelle Järvi-Suomea ja on luonnonympäristöltään metsän ja vesistöjen mosaiikkia. Maakunnan pinta-alasta on 25 % vettä. Maakunnan maa-alasta 88 % on metsätalousmaata ja 5 % maatalousmaata. Etelä-Savon metsämaiden puuntuottokyky muuhun Etelä-Suomeen verrattuna on keskimääräistä parempi. Tuoreita kankaita ja vastaavan kasvupaikkatyypin soita sekä sitä viljavampia metsämaita on yhteensä 81 %.

Vuonna 2014 puuston kokonaispoistuma oli Etelä-Savossa 8,07 milj. k-m³ eli noin 10,2 % maan kokonaispoistumasta. Vuotuinen raakapuun hakkuukertymä oli vuonna 2014 noin 6,76 milj k-m³. Etelä-Savossa on suhteellisen korkea metsien käyttöaste, mutta kestävät hakkuumahdollisuudet ylittävät kuitenkin toteutuneet hakkuut. Biotaloudelle on näin ollen vielä kasvumahdollisuuksia maakunnassa.

Etelä-Savossa metsätalous on intensiivistä. Luonnonsuojelualuevaraukset kattavat noin 4 % maakunnan maa-alasta ja vanhoja metsiä on vähän. Lähinnä niitä löytyy kansallispuistoista ja pienialaisista vanhojen metsien suojeluohjelman kohteista. Metsätalouden tehostuminen on vähentänyt metsien monimuotoisuutta ja toimenpiteillä on ollut vaikutusta myös vesiin, varsinkin pienvesiin. Luonnontilaiset pienvedet eli purot, lammot ja lähteet ovat harvinaisuuksia täällä kuten muuallakin Suomessa. Sen sijaan Etelä-Savon suuret vesistöt ovat edelleen vedenlaadultaan erinomaisessa tilassa ja vesiensuojeluun kiinnitetään metsänhoidossa erityistä huomiota.

Jätevedenpuhdistuksessa otetaan suuri askel eteenpäin, kun nykyinen Mikkelin kaupungin jätevedenpuhdistamo siirretään kallion sisään Metsäsairilaan ja varustetaan huipputekniikalla. Alueelle syntyy nykyaikainen ravinteiden ja raaka-ainesten kierrätys- ja tutkimuskeskittymä, johon kuuluu jätevedenpuhdistamon lisäksi nykyinen jäteasema ja rakennettava biokaasulaitos.

Uhanalaisten lajien suojelussa Etelä-Savolla on erityisvastuu saimaannorpan suojelussa ja norppakanta onkin kääntynyt kasvuun laajentuneiden verkkokalastuksen rajoitusalueiden ansiosta, 400 yksilön välitavoite vuoteen 2025 mennessä on pian saavutettu.

Etelä-Savossa primäärienergiankulutus v. 2014 oli noin 2 % valtakunnallisesta kulutuksesta, tästä uusiutuvilla energialähteillä tuotettiin 49 % ja maakunnan energiomavaraisuus oli 42 %. Valtakunnalliset tavoitteet uusiutuvan energian määrässä on ylitetty, mutta maakunnan sähköomavaraisuus on heikko.

Etelä-Savossa eniten kasvihuonekaasupäästöjä syntyi energian tuotannosta (rakennusten lämmitys),

liikenteestä ja maataloudesta. Päästöjä aiheuttavaa teollisuutta alueella on erittäin vähän.

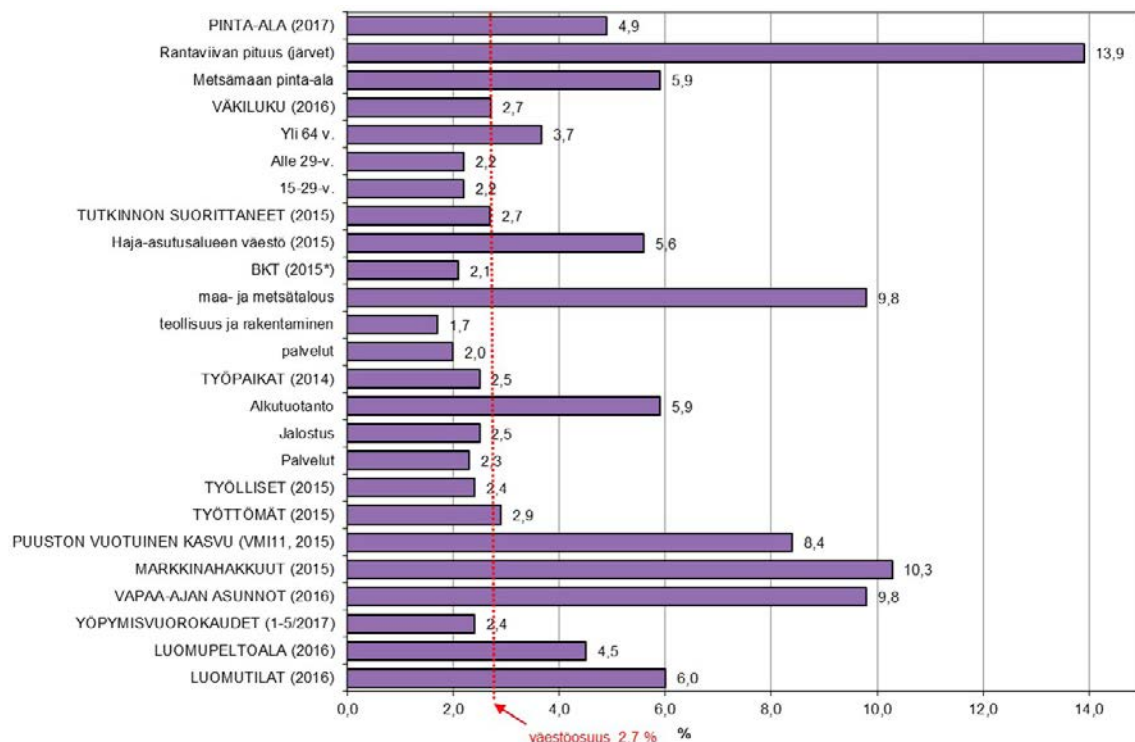
Toimintaympäristön muutoshasteet

Etelä-Savossa toteutettiin vuonna 2015 alueen tulevaisuusvaihtoehtoja luotaava skenaarioprosessi, jossa tarkasteltiin ulkopuolisen toimintaympäristön tulevia muutoksia ja niistä aiheutuvia vaihtoehtoisia tulevaisuuden kehityskulkuja niin globaalista, kansallisesta kuin maakunnankin näkökulmasta. Työn tuloksena syntyneet neljä skenaariota ja skenaariokohtaiset varautumissuunnitelmat ovat ohjelman liitteenä 1. Skenaariotyötä on jatkettu järjestelmällisesti toimintaympäristön muutosten seurannalla, sillä ennakoitiin on jatkuva prosessi. Seurantaan voi osallistua maakunnan tilannekuvasivustolla esavoennakoi.fi.

Suomi tai Etelä-Savo ei ole erillinen saareke,

vaan vahvasti riippuvainen maailman megatrendeistä ja kehityskuluista (globaali keskinäisriippuvuus). Globaalit toimintaympäristön muutokset ulottuvat entistä nopeammin ja voimakkaammin Etelä-Savoon. Kriittistä on ennakoida sitä, mitä ulkoisen toimintaympäristön muutokset merkitsevät Etelä-Savon kontekstissa, ja toisaalta sitä, mistä trendeistä voidaan tehdä alueen kilpailuetuja. Tärkeää on myös, että ulkoisen toimintaympäristön havaittuihin ja tiedostettuihin uhkiin osataan varautua. Omilla päätöksillämme emme useinkaan voi muuttaa jonkin kehitysilmiön suuntaa maakunnassa. Päätöksillämme voimme kuitenkin vaikuttaa siihen, miten hyödyimme maakunnan näkökulmasta meille myönteisistä kehityssuunnista ja miten onnistumme ennalta torjumaan tai kompensoimaan kannaltamme negatiivisten kehitysilmiöiden vaikutusta.

Keskeisiä havaintoja toimintaympäristön muutoksista on koottu liitteeseen 2.

Kuva 4. Etelä-Savon profiili (% koko maasta)

AIEMMAN OHJELMATYÖN VAIKUTUKSET

Maakuntaohjelman 2014-2017 arviointi – ohjelmalla on merkitystä

Alueiden kehittämislain mukaan maakuntaohjelman tavoitteiden saavuttamista, vaikutuksia ja toimeenpanoa tulee arvioida ohjelmakauden aikana.

Syksyllä 2016 toteutettiin viiden maakunnan (Etelä-Savo, Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Kanta-Häme) yhteistyönä vuosille 2014-2017 laadittujen maakuntaohjelmien lakisääteinen arviointi. Vertaisarviointina toteutetussa prosessissa järjestetyt viisi maakunnallista työpajaa tuottivat tietoa mm. ohjelmien vaikutuksista, ja sen tarkoituksena on parantaa ohjelman laadintaan, toimeenpanoon ja seurantaan liittyvää menettelyä. Yhteiset arviointipajat toimivat lähtölaukauksena ja sparrauksena uusien maakuntaohjelmien valmistelulle.

Etelä-Savon maakuntaohjelman arvioi Päijät-Hämeen liitto. Arvioinnin mukaan maakuntaohjelman valmisteluprosessi on Etelä-Savossa koonnut yhteen eri toimijoita ja mahdollistanut yhteisen tahtotilan syntymisen. Kaiken kaikkiaan maakuntaohjelmatyön katsottiin olleen tarkoituksenmukaista ja onnistunutta. Maakuntaohjelman valmistelussa todettiin toimenpidevalintojen ohella tärkeäksi myös itse valmistelu- ja toteutusprosessi, jolla oli onnistuttu muodostamaan yhteinen tahtotila, sitoutettu toimijoita toimeenpanoon ja vahvistettu maakunnallista yhteenkuuluvuutta. Arvioinnin mukaan maakuntaohjelmalla on merkitystä ja se toimii oikeasti kehittämisen ohjenuorana. Viranomaiset ja muut yhteistyötahot ottavat maakuntaohjelman huomioon omissa suunnitelmissaan ja ratkaisuisaan.

Maakuntaohjelma on ollut keskeisin EU-ohjelmamäärärahoituksen kohdentamisen väline ja sillä on ollut käytännön vaikuttavuutta. Arvioinnin mukaan erityisesti osaamisen sektorilla ohjelmalla on aikaansaatu paljon myönteistä kehitystä. Uudistuneiden ja erikoistuneiden osaamisrakenteiden – eli tärkeimpiä toimialoja tukevien koulutus- ja tutkimustoimintojen luomisessa – maakuntaohjelmalla on ollut keskeinen merkitys. Siihen liittyvä hankerahoituksen kohdentaminen on onnistunut ja toimenpiteet ovat toteutuneet hyvin.

Ohjelman perusteella kehittämisresursseja on kohdennettu muun muassa seuraaville valituille tki-toiminnan kärkialoille syntyneiden osaamiskeskittymien vahvistamiseen:

- o Mikkelin Ammattikorkeakoulu (1.1.2017 alkaen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) / Savonlinnan kuitulaboratorio
- o Lappeenrannan teknillinen yliopisto, LUT Savo / Vihreän kemian laboratorio Mikkelissä
- o Turva- ja materiaalitekniikan keskus TUMA Mikkelissä
- o Lappeenrannan teknillinen yliopisto, LUT Savo / Materiaalifysiikan laboratorio Savonlinnassa
- o Helsingin yliopisto ja Luonnonvarakeskus / Luomuinstituutti Mikkelissä
- o Luonnonvarakeskus / Metsäpuiden kasvullisen lisäyksen sekä puuhun sisältyvien arvokkaiden ainesosien hyödyntämiseen liittyvä tutkimus Punkaharjulla

Maakuntaohjelmalla on kyetty vahvistamaan osaamisen monikärkisyyttä. Tämä on merkittävä tulos maakunnassa, jonka haasteena on elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja sen myötä aluetalouden vahvistaminen. Ilman maakuntaohjelmaa Etelä-Savo ei pysyisi osaamis- ja innovaatiovetoisen aluekehityksen vauhdissa nykyisessä mitassa.

Arvioinnista saadut havainnot ja suositukset otettiin huomioon Etelä-Savon uuden maakuntaohjelman valmistelussa. Arvioinnissa nähtiin kaikkien liittojen osalta yhteisinä haasteina ennen muuta kansalaisten, yritysten / yrittäjien ja järjestökentän osallistaminen sekä ohjelmien laajan toimenpidevalikoiman tiivistäminen rohkeammalla priorisoinnilla. Ohjelma-asiakirjalta toivotaan tiiviin havainnollista esitystapaa, selkeää visuaalista ilmettä sekä sisällöllistä innostavuutta.

EU:n alue- ja rakennepolitiikalla on vahvistettu elinkeinoelämän edellytyksiä ja osaamista

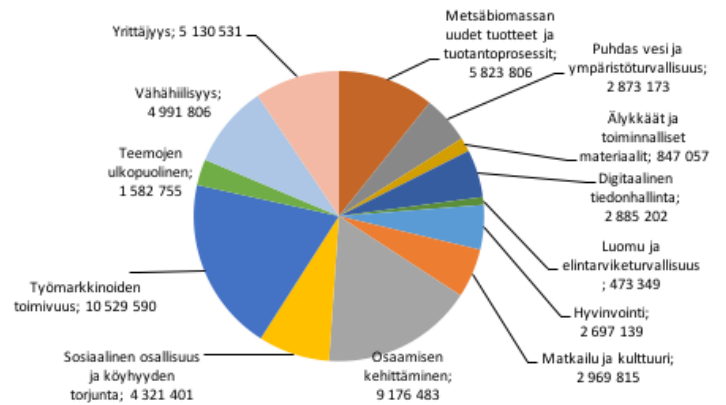
Ohjelmakaudella 2014–2020 rakennerahasto-ohjelmien rahoitusta on suunnattu Etelä-Savossa erityisesti Älykkään erikoistumisen strategian mukaisiin tutkimushankkeisiin, osaamis- ja innovaatorakenteiden vahvistamiseen, työllistämiseen ja yritysten toimintaa tukeviin kehittämishankkeisiin sekä yritystukiin.

Ohjelmärahoituksella on ollut huomattava rooli mm. maakunnan keskeisten osaamis- ja innovaatorakenteiden vahvistamisessa. Esimerkiksi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Kuitulaboratorion kanssa on tehty uusia tutkimusavauksia Savonlinnassa sekä vahvistettu laboratorion innovaatiokokonaisuutta, uudistettu Etelä-Savon ammattiopiston metsäopetusmenetelmiä, ja edistetty LUT Savon vihreän kemian tutkimuksen hyödyntämistä jäteveden vedenpuhdistuksessa.

Euroopan aluekehitysrahastosta on ohjelmakaudella 2014–2020 myönnetty rahoitusta yleisiin kehittämishankkeisiin n. 30,5 miljoonaa euroa ja yritystukiin n. 16,5 miljoonaa euroa. Euroopan sosiaalirahastosta on vastaavasti myönnetty yleisiin kehittämishankkeisiin n. 23,5 miljoonaa euroa. (Tilanne 30.5.2017)

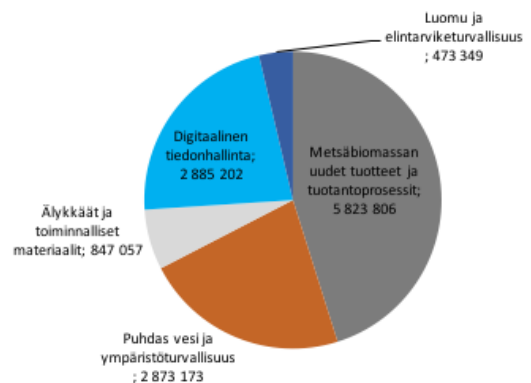

KEHITTÄMISHANKKEIDEN RAHOITUS TEEMOITTAIN; N. 54 M€ (Tilanne 30.5.2017)

Kuva 5. EU:n rakennerahastojen tuen jakaantuminen teemoittain 2014–2017 (kehittämishankkeet; tilanne 30.5.2017)

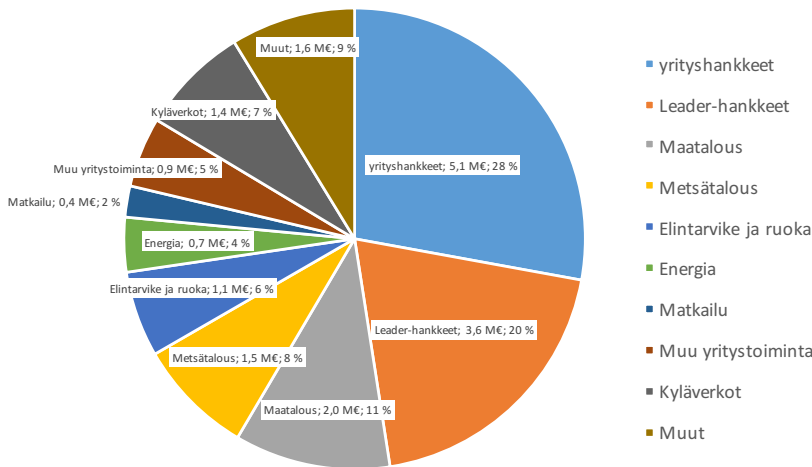
RAHOITUKSEN JAKAANTUMINEN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN STRATEGIAAN; N. 13 M€ (Tilanne 30.5.2017)

Kuva 6. EU:n rakennerahastojen tuen jakaantuminen Etelä-Savon älykkään erikoistumisen (ÄES) kärjille (kehittämishankkeet ja investointihankkeet; tilanne 30.5.2017)

MAASEUTUOHJELMAN RAHOITUS 2014-2017 (TILANNE 31.7.2017), YHTEENSÄ 18,3 M€

Kuva 7. Maaseuturahaston rahoituksen jakaantuminen Etelä-Savossa 2014-2017 (tilanne 31.7.2017).

Etelä-Savossa on myönnetty Manner-Suomen maaseudun kehittämissuorituksen 2014-2020 rahoitusta yhteensä 18,3 miljoonaa euroa. Rungas neljännes rahoituksesta on käytetty suorina yritystukina yrityshankkeisiin ja puolet yleisiin kehittämissuorituksiin. Leader-rahoituksen osuus myönnetystä kokonaistuesta on viidesosa. Lisäksi Etelä-Savo on rahoittanut seitsemää alueiden välistä yhteishanketta yhteensä 1,2 miljoonalla eurolla.

Etelä-Savon aluekehitystyössä hyödynnetään EU:n rakennerahastojen ja maaseutuohjelman lisäksi myös muita kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja. Tällaisia ovat muun muassa eri ministeriöiden käytössä olevat rahoitusinstrumentit, Interreg/alueiden välinen yhteistyö sekä raja-alueyhteistyöinstrumentit, kuten Kaakkois-Suomi – Venäjä CBS-ohjelma 2014-2020, Horizon-ohjelma sekä ESIR-rahoitus.

KAAKKOIS-SUOMI – VENÄJÄ – CBC-OHJELMA

Euroopan unionin ulkorajaohjelmat Venäjän kanssa ovat ohjelmakaudella 2014-2020 lähteneet käyntiin vasta vuoden 2017 puolella. Suomen ja Venäjän välillä on edellisten kausien tapaan kolme rajat ylittävää ohjelmaa. Etelä-Savo on mukana Kaakkois-Suomi – Venäjä -ohjelmassa, jota hallinnoi Etelä-Karjalan liitto.

Nykyisen Kaakkois-Suomi – Venäjä -ohjelman rahoitus on 72 M€. Osa rahoituksesta käytetään suuriin investointihankkeisiin (LIPs, large investment projects), joiden rahoittamisesta lopullisen päätöksen tekee EU:n komissio. Erityisesti Etelä-Savon tarpeita palveleva Parik-

kalan rajanylityspaikan valmiuksien parantaminen etenee tällä listalla myönteisenä esityksenä. Kehittämissuorituksille järjestetystä ensimmäisestä hausta rahoitettavaksi on päätetty kymmenen hanketta, yhteisarvoltaan 7,1 M€. Niiden joukossa on Pietarin ja Saimaan alueen matkailua edistävä hanke, jossa päätoteuttajana on Savonlinnan hankekehitysyritys. Syksyllä 2017 käsitteilyyn tuli 51 uutta hakemusta.

Edellisen ohjelmakauden 2007-2013 yhteensä 47 kehittämissuorituksesta neljässä oli päätoteuttajana Etelä-Savosta.

ALUEELLISET INNOVAATIOJEN JA KOKEILUJEN -HANKE (AIKO)

Maakuntaohjelma tukee ja toteuttaa hallitusohjelmassa määriteltyjä kärkihankkeita, kuten Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) -rahoituksella toteutettavia hankkeita. Etelä-Savossa AIKO-rahoitukselle haetaan omaa profiilia suuntaamalla sitä sellaisiin toimenpiteisiin, joihin muu olemassa oleva rahoitus ei helposti taivu, uusiin avauksiin ja toimenpiteisiin, jotka maakunnan osalta ovat uuden maakuntastrategian mukaisia. Vuoden 2017 keväällä Etelä-Savon AIKO-hankeideahaku toteutettiin yhdessä EU:n rakennerahastoideahankkeen kanssa, jossa haettiin hankeaihiota ennen muuta uuden maakuntastrategian Metsä – Ruoka – Vesi -teemoihin. AIKO-rahoitukseen soveltuvia hankeideoita tuli kymmenen kappaletta. Ensimmäinen hanke ”Mikkeli turvallisuuden päämajakungiksi” hyväksyttiin rahoitettavaksi keväällä 2017.

PUHTAASTI PARAS! ETELÄ-SAVO – Saimaan maakunta 2030 -strategia

Maakuntastrategia linjaa kehittämisen kärjet ja niille asetetut pitkän aikavälin tavoitteet vuoteen 2030. Strategian kolme kärkeä – METSÄ, VESI, RUOKA – ovat aluekehityksen peruselementit, joihin perustuvaan kestäväan yritystoimintaan ja erityisosaamiseen Etelä-Savon aluetalouden kasvupotentiaali rakentuu tulevinä vuosina. Valinnat kytkeytyvät saumattomasti Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin. Maakunnassa on kaikkiin kärkiin liittyvää vahvaa raaka-ainetuotantoa sekä korkeamman jalostusasteen yritys-, tutkimus- ja innovaatiotoimintaa. Kaikissa kolmessa kärjessä digitaalisuus ja digitaaliset sovellukset

ovat keskeinen kasvun ja kehittymisen edellytys.

Etelä-Savon visio vuoteen 2030 on Puhtaasti Paras! Se heijastaa maakunnan kärkivalintojen näkökulmasta alueen vahvoja luontoarvoja ja runsaita luonnonvaroja, joiden pohjalta alueen kasvu ja elinvoima rakentuvat kestäväan elinkeinotoimintaan, osaamiseen ja hyvinvointiin.

Kukin strategiakärki ymmärretään laajasti, koko klusterin kattavana kehittämistoimintana.

Kuva 8. ETELÄ-SAVO – Saimaan maakunta 2030 -strategian kärkivalinnat ja tavoitteet

ETELÄ-SAVON MAAKUNTA-OHJELMA 2018-2021

SISÄLTÖTEEMAT, TAVOITTEET ja KÄRKITOIMENPITEET

Maakuntastrategian linjausten pohjalta laadittu maakuntaohjelma on strategian toimeenpanon keskeinen työkalu. Maakuntaohjelman 2018-2021 viisi sisältöteemaa määrittelevät lähivuosisien kehittämistavoitteet ja keskeisimmät toimenpiteet, joita toteuttamalla Etelä-Savo etenee kohti pitemmän aikavälin tavoitteitaan. Osa maakuntaohjelman kirjatuista toimenpiteistä täsmentyy ja saa lopullisen muotonsa vuosittain kahdelle seuraavalla talousarviovuodelle laadittavan maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman (topsu) valmistelun yhteydessä. Tämä mahdollistaa sen, että toimintaympäristön muutoksissa ohjelmaa voidaan joustavasti toteuttaa.

Maakuntaohjelma on pohjana Euroopan unionin toimenpideohjelmien ja kansallisen aluekehittämisen erityisohjelmien toteuttamiselle maakunnassa, ja se myös kokoaa eri toimijoiden ja toimialojen kehittämistyötä tukemaan laajempia kehittämiskokonaisuuksia.

Valtioneuvosto hyväksyi helmikuussa 2016 valtakunnalliset alueiden kehittämisen painopisteet vuosille 2016-2019. Maakuntaohjelman valmistelussa on otettu huomioon "Alueiden kilpailukyky ja ihmisten sujuva arki"-kehittämispäätöksen aluepoliittiset linjaukset ja kehittämistoimien painopisteet. Etelä-Savon maakuntaohjelman sisältökärjet ovat linjassa valtakunnallisen aluekehittämispäätöksen kanssa.

Kuva 9. Etelä-Savon maakuntaohjelman sisältöteemat ja tavoitteet 2018-2021

Kuva 10. Maakuntaohjelman tärkeimmät toimenpiteet 2018-2021

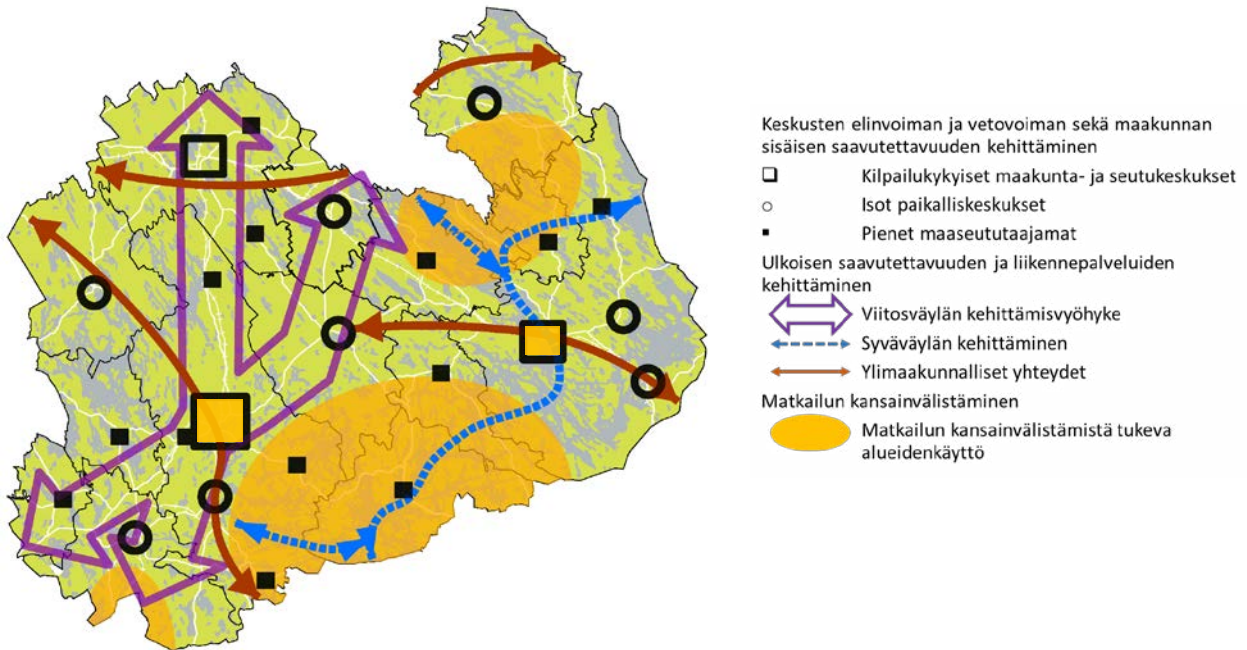

Maakuntastrategian valinnat konkretisoidaan toimenpiteiksi maakuntaohjelmassa ja sen toimeenpanosuunnitelmassa (Topsu) sekä alueidenkäyttöä ohjaavassa maakuntakaavassa (2016).

Taajamien, saavutettavuuden ja matkailun kehittäminen ovat Etelä-Savon alueidenkäytön kehittämisen painopisteitä, joiden toiminnot on osoitettu maakunta-

kaavassa kehittämisperiaattemerkinnöin. Näillä merkinnöillä ja niihin liittyvillä määräyksillä osoitetaan alueita, jotka ovat merkittäviä maakunnan tavoitellun kehityksen kannalta ja joihin tästä syystä kohdistuu muun muassa suunnittelussa huomioon otettavia alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen kehittämistarpeita.

Kuva 11. Alueidenkäytön kehittämisperiaatteet Etelä-Savon maakuntakaavassa.

HYVINVOIVAT
IHMISET JA
YMPÄRISTÖ

Tavoite 2018-2021:

Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta

Etelä-Savossa arvostetaan arjen sujuvuutta ja upeaa ympäristöä, jonka helmenä on Saimaa, Euroopan neljänneksi suurin järviolue. Puhdas vesi, rannat ja metsät vetävät puoleensa, samoin sujuva ja turvallinen arki sekä alueen hyvä maine. Olemme päättäneet pitää näistä arvoista kiinni. Ammennamme hyvinvointia kulttuurista ja ympäristöstämme ja siksi pidämme hyvää huolta myös ympäristön hyvinvoinnista. Vahvistamme ihmisten aktiivista osallistumista, osaamista ja parannamme työvoiman saatavuutta. Haluamme, että Saimaa ja Etelä-Savo tunnetaan asukkaiden ja vapaa-ajanviettäjien hyvinvoinnin huippualueena sekä yhteisöllisyyden ja paikallislähtöisen hyvinvoinnin kehittämisen kokeilu- ja mallialueena, myös kansainvälisesti.

TOIMENPITEITÄ

Vahvistetaan osallisuutta ja toimijuutta

- » Etelä-Savosta kehitetään kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijä
- » vahvistetaan terveyttä ja hyvinvointia edistävää aktiivista elämäntapaa ja yhteisöllisyyttä
- » tuetaan kolmannen sektorin, yrityselämän ja julkishallinnon kumppanuuksia
- » ylläpidetään laadukkaita vapaa-ajan-palveluja ja -rakenteita

Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin

- » tiivistetään oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa
- » kehitetään koulutuskenttää vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeisiin
- » edistetään nuorten pysymistä mukana yhteiskunnassa

Sujuvoitetaan ihmisten arkea

- » parannetaan palveluiden laatua, saatavuutta ja saavutettavuutta
- » kehitetään Etelä-Savoon soveltuvia älykkäitä työssäkäynnin ja asiointin matkaketjuja
- » edistetään uusien liikennepalvelujen ja uusien digitaalisten liikenne- ja etäpalvelujen käyttöönottoa

Edistetään tervettä korjausrakentamista sekä olemassaolevan rakennuskannan ylläpitoa ja uusiokäyttöä

- » panostetaan kestäväään korjausrakentamiseen, olemassaolevan rakennuskannan ylläpitoon ja käyttöön sekä rakennusten arvokehityksen turvaamiseen
- » edistetään energiatehokasta rakentamista ja puurakentamista
- » edistetään rakentamisen ja kokonaisten ympäristöjen elinkaarimalleja

Vaalitaan Etelä-Savon omaleimaisia luontoarvoja

- » toteutetaan metsien monimuotoisuuden suojeleohjelmaa (Metso) sekä kestävän metsätalouden toimintaohjeita
- » parannetaan pinta- ja pohjavesien tilaa toteuttamalla vesienhoitosuunnitelmien kärkitoimenpiteitä
- » edistetään Saimaannorppa ja kalastus-seurantaryhmän raportin sekä Saimaannorppan suojelestrategian toimenpidesuunnitelman mukaisia toimenpiteitä yhdessä paikallisen väestön ja tahojen kanssa
- » edistetään Saimaan uhanalaisten kalalajien suojelelu

**ELINKEINO-
ELÄMÄN
KASVU JA
KANSAIN-
VÄLISTYMINEN**

Tavoite 2018-2021:

Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta

Etelä-Savo on Suomen yrittäjyysintensiivisintä aluetta. Maakunnan elinkeinoelämän luontaisia vahvuuksia ovat puhtaat vedet ja metsä, ruokaturvallisuuteen erikoistunut elintarviketalous (luomu) sekä pääkaupunkiseudun ja Pietarin metropolin läheisyys. Etelä-Savossa liiketoiminnan mahdollisuudet nähdään moninaisina. Maakunnan strategisten kärkien Metsän-Veden-Ruuan osalta erityisesti biotalouden innovaatiot, palveluinnovaatiot ja erikoistunut matkailu tarjoavat kansainvälisen kasvun mahdollisuuksia yrityksille.

Väestökehityksen myötä maakunnassa tapahtuu lähivuosina mittava työvoiman uusiutuminen, joka avaa runsaasti työpaikkoja eri toimialojen työntekijöille sekä mahdollisuuksia uusille yrittäjille jo olemassa olevien yritysten jatkajina tai uusien yritysten perustajina. Osaava työvoima ja yritykset mahdollistavat kasvun ja uusien innovaatioiden syntymisen.

Etelä-Savo on mahdollisuuksien maakunta työlle ja yrittämiselle.

TOIMENPITEITÄ

Kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonlisää metsä, ruoka, vesi -tuotantoklustereiden kaikissa osissa

- » nostetaan metsien jalostusarvopohjaa kestävästi ja digitaalisesti toimialarajat ylittäen prosessi-, kone- ja teknologiateollisuudessa, matkailussa ja hyvinvointipalveluissa
- » puhdas ja laadukas ruoka pellolta ja metsästä kuluttajille – haetaan tuote- ja palveluerikoistumista (esim. Luomu), panostetaan ruokaketjun turvallisuuteen ja korkeaan laatuun, hyödynnetään paikallisuus voimavarana, panostetaan viestintään ja brändäykseen sekä digitaalisiin liiketoimintamalleihin
- » hyödynnetään puhtaan veden osaamista kemian- ja prosessiteollisuuden, monitoroinnin ja tietointensiivisen teknologiapalvelujen, elintarviketuotannon, matkailun ja hyvinvoinnin kehittämisessä

Parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin

- » palvelut: yrityspalvelut ja digitaalisuus (sukupolven- ja omistajavaihdokset, kansainvälistyminen ja verkostoituminen)
- » syvennetään eri toimialojen vientiosaamista
- » infra: kehitetään Etelä-Savon fyysistä ja digitaalista saavutettavuutta (tietoliikenneyhteydet, logistiikka ja väylien kunto) sekä ennakoivaa tonttipalvelua

Vahvistetaan yritysten kilpailukykyä, uusiutumista ja kasvua

- » tuetaan yritysten avainhenkilöiden osaamista (markkinointi, kansainvälisyys ja liiketoiminnan kasvuosaaminen)
- » mikro- ja yksinyrittäjät: vahvistetaan digiosaamista ja verkostoitumista

**MATKAILU JA
VAPAA-AIKA**

Tavoite 2018-2021:

Etelä-Savo kansainvälistää Saimaan matkailua

Matkailu on kasvava vientiala, jolla on paljon kerrannaisvaikutuksia muille toimialoille. Matkailun osuus bkt:sta oli maakunnassa 2014 ja 2013 vuosina 3,6%, kun koko maan vastaava luku oli 2,5%. Matkailu on merkittävä työllistäjä ja suuren kasvupotentiaalin palveluala, johon Etelä-Savossa panostetaan yhtenä kärkiteemana.

Vesi, metsät ja ruoka ovat matkailussa yhtä kuin puhdas järviluonto ja sen antimet. Ne ovat matkailun sisältö- ja vetovoimatekijöitä, syitä matkustaa tänne, viihtyä ja viipyä meillä. Saimaana pyrimme premium-kohteeksi, emme massamatkailukohteeksi tai -tuotteeksi. Järviluonnon tuotteistaminen ja sen vastuullinen hyödyntäminen edellyttää osaamisen vahvistamista, laaja-alaista yhteistyötä, yhteisiä tuotekokonaisuuksia ja yhteismarkkinointia. Pohjoisten alueiden merkityksen kasvaessa myös Arktisuus ja sen erityislaatuisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia matkailutuotteiden profiloimiseen. Saimaan tarina on kaikkien eteläsavolaisten tarina. Saimaan brändi on meidän kaikkien brändi. Matkailu ja vapaa-aika on meidän kaikkien bisnes.

TOIMENPITEITÄ

Hiotaan ja kirkastetaan

Saimaa kansainväliseksi kestävä matkailun helmeksi

- » tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi matkailutuotteiksi ja -palveluiksi verkostomaisella yhteistyöllä
- » markkinoidaan Saimaata ja Lakeland-aluetta ylimaakunnallisella yhteistyöllä
- » edistetään matkailijoiden matkaketjuja

Kehitetään vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järviluonnossa

- » edistetään matkailun ja vapaa-ajan asumisen kulttuurista, sosiaalista, taloudellista ja ekologista kestävyyttä
- » vahvistetaan matkailun ja vapaa-ajan asutuksen kaavoituksen ja rakentamisen ympäristöystävällisyyttä

Vastataan vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun

- » edistetään kaupallisten palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta
- » kehitetään kulttuuritarjontaa ja -palveluita
- » ylläpidetään laadukkaita vapaa-ajanpalveluja ja -rakenteita

KESTÄVÄ
BIOTALOUS

Tavoite 2018-2021:

Etelä-Savo synnyttää biotaloutteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja

Biotalous pohjautuu uusiutuviin luonnonvaroihin ja uusiin toimintamalleihin, joissa luonnonvarojen käytetään monipuolisesti ravinnon, energian, tuotteiden ja palvelujen tuottamiseen. Metsistä, pelloilta ja vesistöistä peräisin olevat eloperäiset biomassat ja niihin liittyvä teknologia tarjoavat ratkaisuja yhä monipuolisimpiin käyttötarkoituksiin. Biotalous kytkeytyy saumattomasti kestävä kehityksen, kiertotalouden, resurssiviisauden ja hiilineutraaliuden tavoitteisiin. Biotalous myös jätteet ja jalostuksessa syntyvät sivuvirrat täydentävät hyödynnettävää raaka-ainepohjaa.

Biotaloutteen on asetettu mittavia kasvuodotuksia – kansallisen biotalousstrategian tavoitteena on nostaa biotalouden tuotos 100 miljardiin euroon (60 mrd € v.2014) ja luoda 100 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä. Biotalous uudet liiketoimintamahdollisuudet perustuvat biomassojen ja vesivarojen viisaaseen hyödyntämiseen, niihin liittyvän teknologian kehittämiseen sekä korkean arvonlisän tuotteisiin ja palveluihin. Suomen biotaloudesta noin puolet on metsäbiotaloutta (Vihreä biotalous), ja tällä sektorilla nähdään edelleen mittavaa kasvupotentiaalia. Tulevaisuudessa metsien kestävään hyödyntämiseen perustuva biotalous luo teollisia symbiooseja metsä-, energia-, teknologia-, kemian- ja rakennusallalla. Myös vesiosaamiseen (Sininen biotalous) ja sen teknologiaan liittyvään liiketoimintaan (esim. veden kemia) sisältyy merkittäviä kasvumahdollisuuksia.

Biotalous on valittu maakuntaohjelman yhdeksi kärkiteemaksi koska Vihreä biotalous, Sininen biotalous ja Keltainen biotalous (maalous) kytkeytyvät saumattomasti Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin – maakuntastrategian Metsään, Veteen ja Ruokaan. Biotalous ja puhdasta teknologiaa kehitetään maakunnan kaikilla kolmella strategiakärjellä. Runsaiden luonnonvarojensa ja biomassojen hyödyntämiseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen ansiosta Etelä-Savolla on hyvät lähtökohdat biotalouden edelläkävijyyteen Suomessa. Maakunnan kannalta on tärkeää hyödyntää kilpailuetuamme, mennä mukaan kasvun imuun, saada nopeasti aikaan uutta yritystoimintaa sekä korkean lisäarvon tuotteita ja palveluita.

Etelä-Savo vastaa näihin haasteisiin luomalla biotalouden kasvulle ja uudelle liiketoiminnalle otollisen toimintaympäristön niin raaka-aineen saatavuuden kuin alan osaamisperustaa vahvistavan tki-toiminnan osalta.

TOIMENPITEITÄ

Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja -palveluiksi

- » metsä: panostetaan uusien kiertotaloutta tukevien biotaloustuotteiden valmistukseen ja palveluihin
- » ruoka: edistetään kiertotaloutta hyödyntämällä ruokaklusterin sivuvirtoja ja hävikkiä koko tuotantoketjussa
- » vesi: veden eri olomuodot, ainesosat ja veden kemia

Luodaan uusia kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi

- » pilotoidaan bio- ja kiertotalouden uusia toimintakonsepteja
- » edistetään tuotekehityksen, jakelun ja markkinoinnin verkostojen syntymistä
- » synnytetään kiertotalouden verkostoja ja toimintamalleja (sivuvirtojen hyödyntäminen)

Edistetään uusiutuvaan energian tuotantoa

- » edistetään hiilivapaiden energiamuotojen tuotantoa ja jakelua
- » mahdollistetaan uusien teollisten biotalousinvestointien syntymistä Etelä-Savoon
- » edistetään hajautettua uusiutuvaan energiantuotantoa

ÄLYKÄS
ERIKOISTUMINEN
JA INNOVAATIOT

Tavoite 2018-2021:

Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla

Maakunnan menestyksen ja kestäväen kasvun merkittävä osatekijä on tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta. TKI-toiminnan tavoitteena on kaupallistaa maakunnan osaamispohjaisia toimialoja sekä aktivoida ja kehittää uusia ja kasvavia erikoistumissuuntia. Lähtökohtana on alueen elinkeino- ja työelämän tarpeista nouseva soveltava tutkimus, jota toteutetaan tiiviissä yhteistyössä elinkeino- ja työelämän, tutkimuslaitosten sekä korkeakoulujen, yliopistojen ja oppilaitosten kanssa. Tämä edellyttää toimenpiteitä, jotka pohjautuvat maakunnan vahvuuksiin ja pitkäjänteiseen osaamisen kehittämiseen sekä valikoituun älykkääseen erikoistumiseen. Tällä ohjelmakaudella 2018 –2021 keskeisintä on innovaatioiden kaupallistaminen.

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ja osaamisen kehittämistä edistävät tarkoituksenmukaiset ja toimivat TKI-ympäristöt. Etelä-Savossa on panostettu TKI-toiminnan kehittämiseen ja toimialakohtaisten innovaatioympäristöjen luomiseen mm. merkittävien toimintaa tukevien infrastruktuuri-investointien muodossa sekä toimijoiden välistä yhteistyötä tiivistämällä ja yhteisiä tutkimus- ja kehittämishankkeita toteuttamalla.

Yhteisenä nimittäjänä Etelä-Savon älykkään erikoistumisen kärkien kehittämiseksi on digitaalisuus. Digitaalisuudessa on kyse tuotanto- ja palveluprosessien tehostamisesta. Digitaalisilla prosesseilla pystytään tuottamaan aikaisempaa helpommin hallittavissa olevaa tietoa, joka mahdollistaa tiedon päälle rakennettavia uudenlaisia palveluita, prosesseja ja liiketoimintaa. Digitaalisuus uudistaa erityisesti palveluliiketoimintaa ja tarkoittaa internetin mahdollisuuksien omaksumista laajempaan käyttöön. Tämä tuo maakunnan toimijoille lähelle reaaliaikaiset globaalit markkinat ja kilpailutilanteet, joihin on tartuttava innovatiivisen liiketoiminnan kehittämiseksi.

Kaikkiin älykkään erikoistumisen kärkiin liittyä keskeisesti palveluliiketoimintaa tukevat palveluinnovaatiot, joilla luodaan käyttäjälähtöisiä toimijoiden yhteisiä palveluprosesseja.

Edellä esitettyihin tavoitteisiin vastataan seuraavilla toimenpiteillä:

TOIMENPITEITÄ

Kannustetaan TKI-toimijoita uuteen edelläkävijyyteen ja rohkeisiin pilotti-avauksiin – synnytetään menestyksen kasvukierre

Vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja sekä teknologia-, prosessi- ja tuote-innovaatioiden syntyä tukevia toimintoja

Tuotteistetaan palveluinnovaatioita

- » edistetään liiketoimintainnovaatioita ja digitaalisuutta niin älykkään erikoistumisen kärkiin kuuluvassa tutkimuksessa kuin muussakin kehittämistoiminnassa.

Älykkään erikoistumisen kärjet:

Metsä – Metsäbiomassan uudet tuotteet

- ja tuotantoprosessit
- » Metsätalouden ja puunjalostuksen arvoketjun kehittäminen
- » Korkean jalostusasteen tuotteet ja tuotantoprosessit

Vesi – Puhtaan veden teknologia ja konseptit

- » Teollisuuden ja yhdyskuntien kestävä vesitalous
- » Puhtaan ympäristön älykkäät kokonaisratkaisut

Ruoka – Ruokaketjun puhtaus ja turvallisuus

- » Luomun tuote- ja tuotantoinnovaatiot
- » Älykkäät elintarviketurvallisuuden ratkaisut

MAAKUNTIEN YHTEINEN KEHITTÄMISTYÖ

Itä-Suomen maakunnat muodostavat alueiden kehittämislain tarkoittaman yhteistoiminta-alueen. Sen puitteisena on edistetty monia yhteisiä asioita, ja mm. rakennerahasto-ohjelman toimeenpanossa Itä-Suomen yhteistyö on tiivistä. Yhteistyötä käsitellään hanketasolla maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa. Itä-Suomen liikenneasioita, erikoissairaanhoidoa ja kalatalousasioita hoidetaan yhteistyössä. Itä-Suomen neuvottelukunta linjaa yhteistä politiikkaa.

Käytännössä yhteistyö rakennerahastoasioissa ja mm. EU-yhteyksissä toimii yleensä vielä laajemman Itä- ja Pohjois-Suomen tasolla. Itä- ja Pohjois-Suomi on myös eurooppalaisessa koheesiopolitiikassa yhtenä alueena, ja eurooppalaisessa mittakaavassa Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) yhteistyö ulottuu myös Pohjois-Norjaan ja Pohjois-Ruotsiin. NSPA-alueiden yhteistyö on merkittävä paitsi harvaan asutun alueen kehittämisessä ja koheesiopolitiikan edunvalvonnassa, myös Euroopan arktisen politiikan keskeisenä toimijana.

Vaalipiiriuudistus on lisännyt Kaakkois-Suomen keskinäistä kanssakäymistä. Kaakon maakuntia yhdistää myös yhteinen Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC-ohjelma.

Aluekehityksen näkökulmasta hallinnollisia rajoja tärkeämpiä yhteistyön motiiveja ovat maakuntien yhteiset, laajat ja merkittävät kehittämiskokonaisuudet, kuten Saimaan alueen matkailun edistäminen, viitostien ja nopeiden itäraitojen kehittäminen tai korkeakoulutuksen rakenteet ja älykkään erikoistumisen verkostot.

Kansainvälisessä yhteistyössä korostuvat sekä lähialueet (Venäjä, erityisesti Pietarin seutu, ja Pohjoismaat/Itämeren alue.), Eurooppa että Aasia (erityisesti Kiina-yhteistyö). EU-yhteistyötä ja edunvalvontaa varten Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnilla on yhteinen EU-toimisto Brysselissä.

RAHOITUS

Alueiden kehittäminen on yksi tulevien itsehallinnollisten maakuntien keskeinen tehtäväalue. Laajasti määriteltynä se sisältää (1) aluekehittämisen ja ohjelmatyön menettelyt kuten ennakoinnin, maakuntaohjelman, EU-ohjelmat, neuvottelumenettely valtion kanssa, (2) elinvoiman kehittämisen sisällöt kuten älykäs erikoistuminen, osaaminen ja koulutus, yritystoiminnan edellytykset, yritysten kasvu, kansainvälistyminen, kulttuuri, sekä (3) maankäyttöisten edellytysten luomisen kuten aluerakennesuunnittelun, liikennejärjestelmäsuunnittelun ja maakuntakaavoituksen.

Osa aluekehittämisen tai elinvoiman kehittämisen sisällöistä on määritelty uudessa lainsäädännössä kasvupalveluiksi (aiemmin puhuttiin yritys- ja työvoimapaalveluista).

Uudet itsehallinnolliset maakunnat määrittelevät itse, miten ne tehtävänsä organisoivat.

Maakunnat käyvät valtion kanssa vuosittain alueiden kehittämisen keskustelut loppuvuodesta sekä maakuntien rahoitusta koskevat neuvottelut keväällä. Maakuntien kannalta on tärkeää, että TEM-vetoinen alueiden kehittämisen keskustelu ja VM-vetoinen budjet-tineuvottelu ovat osa samaa prosessia ja niiden välillä on looginen yhteys. Ministeriöiden sisäisessä ja keskinäisessä keskustelussa on valmisteluvaiheessa vielä varsin erilaisia näkemyksiä. Menettelyä on tarkoitus simuloida jo ennen maakuntauudistuksen voimaantuloa. Valmisteluun saatu vuoden lisäaika antaa tähän hyvät mahdollisuudet.

Maakunnan kehittämisrahoitusta, erityisesti rakennerahastot, tarkastellaan vuosittain toimeenpanosuunnitelmassa ja sen rahoitussuunnitelmassa.

TOTEUTUS JA SEURANTA

Maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta on tärkeää, että ohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia seurataan. Seurannan tulee olla jatkuvaa ja säännönmukaista.

Etelä-Savo Saimaan maakunta 2030 -strategian toteutumisen seurantaa varten on määritelty 19 mittaria.

Mittareilla seurataan strategian vaikuttavuutta yritystoimintaan, tutkimus- ja kehittämistoimintaan, luonnonvarojen käyttöön sekä asukkaiden hyvinvointiin. Maakuntaohjelma on laadittu maakuntastrategian tavoitteiden pohjalta, joten strategian mittareilla seurataan samalla myös maakuntaohjelman toteutumista.

Kuva 12: Etelä-Savon maakuntaohjelman seurantamittarit. Taulukkoon on koottu strategian pitkän aikavälin (2030) sekä ohjelmakauden 2018-2021 tavoitteita.

	Lähtötilanne	2018 - 2021	2030
YRITYSTOIMINTA			
Mikro- ja pk-yritykset työllistävät maakunnassa, hlöä	30 612 v. 2014	Työllisten määrä kasvaa	36 000 hlöä
Mikro- ja pk-yritysten liikevaihto, Mrd €	5 Mrd € v. 2014	Liikevaihto kasvaa	6,7 Mrd €
Kansainvälistä vientiä harjoittavat yritykset, kpl	110 kpl v. 2016	Lukumäärä kasvaa	200 kpl
MATKAILU			
Matkailijoiden rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet	696 938 vrk v. 2015	Määrä kasvaa	850 000 vrk
- kotimaisia	553 297 vrk v. 2015	Määrä kasvaa	650 000 vrk
- ulkomaisia	143 641 vrk v. 2015	Määrä kasvaa	200 000 vrk
Asiakkaiden keskimääräinen viipymisaika E-S majoitusliikkeissä	1,9 vrk v. 2015	Viipymisaika pitenee	3,2 vrk
TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTOIMINTA			
Tutkimusorganisaatioiden kehittämishankkeiden rahoitus kv-lähteistä	<10 % v. 2016	Kv-osuus kasvaa	50 %
Tki-panostukset Etelä-Savossa yhteensä	39,7 M€ v. 2015	Tki-panostukset kasvavat	70 M€
E-S organisaatioiden rekisteröimien patenttien viiden vuoden keskiarvo	9 kpl v. 2013	Määrä kasvaa	20 kpl
LUONNONVAROJEN KÄYTTÖ			
Markkinahakkuut (1000 m ³)	6 656 m ³ v. 2014	Määrä kasvaa	7 100 m ³
Metsäteollisuuden raakapuun käyttö (1000 m ³)	2 544 m ³ v. 2014	Käyttö kasvaa	3 000 m ³
Energian omavaraisuusaste, %	42 % v. 2016	Osuus kasvaa	60 %
Uusiutuvan energian osuus kokonaisenergiakäytöstä, %	49 % v. 2014	Osuus kasvaa	60 %
Luomutuotannossa oleva peltopinta-ala, %	14,5 % v. 2016	Osuus kasvaa	20 %
HYVINVOINTI			
Sairastavuusindeksi, KELA/ikävakioitu	V. 2015 Etelä-Savo on Kelan sairastavuusindeksillä mitattuna 14. sijalla	Etelä-Savon sijaluku paranee	Etelä-Savo on 8 parhaan joukossa
Hyvinvointia mittaava GPI-indeksi*), €/as. *) GPI-indeksi on selitetty sivulla 7.	19 235 € / as. v. 2016, Etelä-Savo on maakunnittaisessa vertailussa kakkossijalla heti Pohjois-Karjalan jälkeen	Etelä-Savo säilyttää kakkossijan	V. 2030 Etelä-Savo on asukkaiden hyvinvointia mittaavalla GPI-indeksillä Suomen paras

Liitteeseen 3 on lisäksi koottu väestökehitystä, aluetaloutta ja kilpailukykyä, työllisyyttä ja osaamista sekä kestävästä kehitystä tarkastelevia mittareita.

Maakuntaohjelman taustamuuttujien kehityksestä saadaan seurantatietoa myös maakuntaliiton muussa tilastoseurannassa (mm. ennakointi), sekä vuosittain kahdelle seuraavalle talousarviovuodelle laadittavan

maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman (topsu) valmistelussa.

Koska maakuntaohjelma kokoa yhteen maakunnassa toteutettavia erityisohjelmia ja toimenpiteitä, voidaan seurannan resursseina käyttää myös erityisohjelmien seurannasta saatavaa aineistoa.

Astuvan Akka, Ristiinan kalliomaalausten jousinainen, on seurannut maakunnan kehitystä Astuvansalmen kalliorinteessä jo tuhansia vuosia.

Kuva 13: Maakuntaohjelman toimeenpanon vastuutaulukko

- = vastaa
- = osallistuu
- = tukee

	Elinkeinoelämä ja sitä palvelevat järjestöt ja toimijat	Kuntakenttä	Maakunta	Valtionhallinto	Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset	Oppilaitokset	Kansalaisjärjestöt ja kansalaiset
HYVINVOIVAT IHMISET JA YMPÄRISTÖ Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta							
Vahvistetaan osallisuutta ja toimijuutta							
Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin							
Sujuvoitetaan ihmisten arkea							
Edistetään tervettä korjausrakentamista sekä olemassa olevan rakennuskannan ylläpitoa ja uusiokäyttöä							
Vaalitaan Etelä-Savon omaleimaisia luontoarvoja							
ELINKEINOELÄMÄN KASVU JA KANSAINVÄLISTYMINEN Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta							
Kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonlisää metsä, ruoka, vesi -tuotantoklustereiden kaikissa osissa							
Parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin							
Vahvistetaan yritysten kilpailukykyä, uusiutumista ja kasvua							
MATKAILU JA VAPAA-AIKA Etelä-Savo kansainvälistää Saimaan matkailua							
Hiotaan ja kirkastetaan Saimaa kansainväliseksi kestävän matkailun helmeiksi							
Kehitetään vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järvi- ja luonnonympäristössä							
Vastataan vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun							
KESTÄVÄ BIOTALOUS Etelä-Savo synnyttää biotaloutteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja							
Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja palveluiksi							
Luodaan uusia kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi							
Edistetään uusiutuvan energian tuotantoa							
ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN JA INNOVAATIO Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla							
Kannustetaan tki-toimijoita uuteen edelläkävijyyteen ja rohkeisiin pilottiavauksiin							
Vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja sekä teknologia-, prosessi- ja tuote-innovaatioiden syntyä							
Tuotteistetaan palvelu-innovaatioita -> edistään liiketoimintainnovaatioita ja digitaalisuutta niin älykkään erikoistumisen kärkiin kuuluvassa tutkimuksessa kuin muussakin kehittämistoiminnassa							

PROSESSIN KUVAUS

Etelä-Savossa toteutettiin vuonna 2015 alueen tulevaisuusvaihtoehtoja luotaava skenaarioprosessi, jossa tarkasteltiin ulkopuolisen toimintaympäristön tulevia muutoksia ja niistä aiheutuvia vaihtoehtoisia tulevaisuuden kehityskulkuja.

Alueiden kehittämislain mukaan maakuntaohjelman tavoitteiden saavuttamista, vaikutuksia ja toimeenpanoa tulee arvioida ohjelmakauden aikana. Syksyllä 2016 toteutettiin viiden maakuntaliiton yhteistyönä (Etelä-Savo, Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Kanta-Häme) vuosille 2014-2017 laadittujen maakuntaohjelmien arvioinnit. Tämä vertaisarviointi tuotti tietoa mm. ohjelman vaikutuksista, ja sen tarkoituksena oli parantaa ohjelman laadintaan, toimeenpanoon ja seurantaan liittyvää menettelyä. Yhteiset arviointipajat toimivat lähtölaukauksena ja sparrauksena uusien maakuntaohjelmien valmistelulle. Etelä-Savon maakuntaohjelman arvio Päijät-Hämeen liitto. Arvioinnin tuottamat havainnot ja suositukset otettiin huomioon uuden ohjelman valmistelussa.

Maakuntaohjelma laadittiin Etelä-Savo – Saimaan maakunta 2030 -strategian linjausten pohjalta. Valtuusto hyväksyi strategian joulukuussa 2016. Ohjelman valmistelu käynnistettiin välittömästi strategiatyön jatkoksi – maakuntahallitus hyväksyi maakuntaohjelman laadinnan työohjelman joulukuussa 2016 sekä maakuntaohjelman ympäristövaikutusten arviointisuunnitelman tammikuussa 2017. Ohjelmavalmistelu on hyödynnetty strategia-prosessin eri vaiheissa, sisältötyöpajoissa, nettikyselyissä ym. kumppanuuskontakteissa sidosryhmiltä koottua runsasta aineistoa. Maakuntaohjelman valmistelu aikataulutettiin siten, että maakuntavaltuusto voi hyväksyä ohjelman syysvaltuustossa 2017.

Maakuntaohjelmatyön käynnistymisestä tiedotettiin sova-lain mukaisesti maakunnan sanomalehdissä, liiton viraston ilmoitustaululla ja nettisivuilla. Kansalaiset ja muut tahot voivat tutustua prosessin lähtökohtiin ja seurata valmistelun etenemistä sekä arvioida ohjelmaluon-

nosta maakuntaliiton www-sivuilla, missä heillä oli myös mahdollisuus antaa palautetta koko prosessin ajan. Maakuntaohjelman sähköisen palautelaatikon välityksellä asukkaat ja muut tahot voivat kertoa valmistelijoille mielipiteitään ja ideoitaan maakunnan kehittämiseen.

Maakuntaliiton virasto työsti alkuvuoden aikana maakuntastrategian pohjalta alustavat esitykset tulevan ohjelmakauden sisältöteemoiksi, tavoitteiksi ja toimenpiteiksi. Kevään aikana ohjelman sisältöpainotuksia esiteltiin ja palautetta kirjattiin viranomaistapaamisissa, kuntakierroksella seutukuntalaisuuksissa (Mikkeli, Savonlinna, Pieksämäki) sekä monissa teemakohtaisissa toimijatapaamisissa ja työpajoissa. Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia päivitettiin ohjelmavalmistelun rinnalla. Sen painotuksia esiteltiin yrittäjille ja tki-toimijoille järjestetyissä työpajoissa Mikkelisä ja Savonlinnassa. Kesäkuussa pidetty maakuntaohjelman sisältötyöpaja (iso paja), kokosi maakunnan eri alojen toimijat yhteen keskustelemaan lähivuosien kehittämistarpeista ja ohjelmavalmisteluista.

Prosessin kuluessa maakuntaohjelman laadintaan on osallistunut kaikkiaan noin 500 eteläsavolaista eri alojen toimijaa.

Etelä-Savon SOVA-yhteistyöryhmä käsitteli maakuntaohjelman sisältöpainotukset ja ympäristöselostusluonnoksen 10.8.2017.

Maakuntahallitus käsitteli ja hyväksyi maakuntaohjelman ensimmäisen luonnoksen 4.9.2017, minkä jälkeen ohjelmaluonnos laitettiin nähtäville ja yhteistyötahoille lausunnon. Ohjelmaluonnoksesta annettiin 43 lausuntoa. Maakuntaliiton virasto kokosi lausunnoista yhteenvedon ja laati sen pohjalta lausunтовastineet.

Maakuntahallitus hyväksyi maakuntaohjelman 2. luonnoksen 23.10.2017 ja päätti esittää Etelä-Savon maakuntaohjelman 2018–2021 maakuntavaltuuston hyväksyttäväksi.

Maakuntavaltuusto hyväksyi Etelä-Savon maakuntaohjelman vuosille 2018–2021 20.11.2017.

Kuva 14: Maakuntaohjelman valmistelun vuosikello 2017.

Liite 1

Etelä-Savon skenaarioiden kiteytykset

Kuvio esittelee, millaiset tulevaisuudenkuvat eli skenaariota saattavat toteutua riippuen kansainvälisen politiikan kehityksestä sekä resurssien (esim. luonnonvarat, vesi, energia, puhdas ympäristö) saatavuudesta maailmassa. Skenaariot eivät ole ennusteita vaan mahdollisia kehityskulkuja, joihin Etelä-Savo valmistautuu tarvittaessa reagoimaan.

Skenaariot laadittiin yhdessä Gapful Oy:n kanssa syksyllä 2015.

Välttämättömät toimenpiteet ja skenaario-kohtaiset varautumissuunnitelmat

VÄLTÄMÄTTÖMÄT TOIMENPITEET JA SKENAARIO-KOHTAISET VARAUTUMISSUUNNITELMAT

**SKENAARIO 4:
DIGIHEIMOJEN
MAAILMA**

- Rakennamme ja otamme käyttöön uusia toimintamalleja (Quick start -kokeilukulttuurimalli), joilla voidaan nopeasti tuottaa uusia tuotteita tai palveluja.
- Lisäämme verkostoitumista ja otamme aktiivisen roolin vallittujen verkostojen vetäjänä tai edistäjänä.
- Luomme alueelle hyvät mahdollisuudet uudelleen koulututtavaa ja työllistää nopeasti uusiin töihin.
- Varmistamme että Etelä-Savossa on kilpailukykyiset ja erittäin nopeat tietoliikennetyhteydet ja korkea toimitusvarmuus.
- Osaamme hyödyntää ihmis-, tavara-, tieto- ja palveluvirtoja kokonaisvaltaisesti.
- Markkinoimme Etelä-Savoa turvallisena ja edullisena digiyrittysten ja datakeskusten sijoittautumisalueena
- Lobbaamme, jotta automaation vuoksi halpamaista Suomeen palautuva tuotanto sijoittuu Etelä-Savoon.
- Kehitämme koulutusta tutkintoperusteisuudesta osaamisperusteisuuteen.
- Vahvoja toimialoja: sähköiset palvelut, edistyskeskinen analytiikka ja IoT, 3D-tulostus, datan varastointi, ympäristötekniologia, kierratotalouden ratkaisut jne.

**SKENAARIO 3:
KEKKOSLANDIA 2.0**

- Varmistamme, että Etelä-Savolle keskeinen infrastruktuuri luetaan pääväyläksi eli ainakin Savon rata ja/tai 5-tie pysyvät kunnossa
- Vahvistamme edellytyksiä ja verkostojen toimia Venäjällä. Varmistamme, että Suomen ja Venäjän välinen liikenne ja matkailu kulkeutuu mahdollisimman paljon Etelä-Savoon tai sen kautta lisäämällä tunnettuutta Venäjällä ja avaamalla Parikkalan rajanylityspaikan.
- Tavoittelemme digitalisaation, automatisaation ja uusien logistiikan muotojen tehokkaampaa hyödyntämistä saavutettavuuden parantamiseksi.
- Lisäämme ja tuemme yritysten ja asukkaiden omaa vastuunottoa: yksilöiden ja yhteisöjen roolin lisääminen
- Markkinoinnin painopisteiksi nostetaan edullisuus, turvallisuus ja aineettomat, ilmaiset vetovoimatekijät. Mahdollistamme edullisen asumisen myös jatkossa.
- Kehitämme ja rajaamme alueen korkeakoulutusta muista erottuvaksi. Korostamme tutkimuksen ja koulutuksen tuottavuutta.
- Vahvoja toimialoja: metsäteollisuus, edullisten raaka-aineiden jatkojalostus, terveys- ja hyvinvointipalvelut

**SKENAARIOISTA
RIIPPUMATTOMAT
VÄLTÄMÄTTÖMÄT
TOIMENPITEET**

- Vahvistamme alueen yhtenäistä identiteettiä ja maineyötä. Korostamme alueen vetovoimatekijöitä, onnistumisia ja potentiaalia: Saimaa, ympäristö, puhtaus, turvallisuus, biotalous, kulttuuri jne.
- Panostamme kaupunkien kehittämisen lisäksi myös kirkonkylien elinvoimaan.
- Bench learning: verkostoidumme, haemme ja sovellamme jatkuvasti parhaita käytäntöjä muilta alueilta ja kansainvälisesti.
- Hyödynnämme uusia toimintatapoja, kokeilukulttuuria, digitalisaatiota ja sosiaalisia innovaatioita yritystoiminnassa sekä julkisten palvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa.
- Luomme toimivan alustan yritysten perustamiseksi ja kasvamiseksi Etelä-Savossa. Panostamme yrittäjyyskasvatukseen.
- Huomioimme elinkeinorakenteen ja työurien muutoksen koulutuksessa. Tuemme työelämän ja asumisen monimuotoisia ja joustavia ratkaisuja alueellisesti ja erilaisissa verkostoissa.
- Sovitamme koulutusrakenteessa yhteen elinkeinoelämän ja opiskelijoiden osaamistarpeet.
- Edistämme yritysten ympäristökilpailukykyä ja turvaamme ympäristön hyvän tilan sekä luonnon monimuotoisuuden
- Parannamme Etelä-Savon saavutettavuutta. Varmistamme, että infrastruktuuri mahdollistaa raaka-aineiden ja luontoarvojen hyödyntämisen, ja että Etelä-Savossa on kilpailukykyiset tietoliikennetyhteydet.
- Lisäämme hallitusti tulomuuttoa Suomesta ja ulkomailta ja työllistämme heidät nopeasti.

**SKENAARIO 1:
ALUEIDEN SUOMI
Uudessa maailman-
järjestyksessä**

- Panostamme biotalouden vientialoihin ja vientiosaamiseen. Verkostoidumme erityisesti Venäjän suuntaan.
- Varmistamme, että infrastruktuuri mahdollistaa luonnonresurssien hyödyntämisen. Lisäämme raaka-aineiden jalostusastetta.
- Lisäämme tehokkuutta ja kilpailukykyä digitalisaation, automatisaation ja logistiikan ratkaisulla.
- Vahvistamme brändiä puhtaana, luonnonympäristöltä rikkaana ja turvallisena matkailu- ja asumiskohteena. Keskitämme markkinoinnissa Venäjään ja kotimaahan.
- Panostamme kulttuuriin monipuolistamalla tarjontaa ja luomalla kulttuuriklusterin.
- Varmistamme, että saamme suuren määrän maahan-muuttajia kotoutettua ja työelämään nopeasti.
- Profiloidumme kestävän kehityksen alueeksi: mm. vetyauton tankkauspaist.
- Vahvoja toimialoja: biotalous (metsäresurssien monimuotoinen hyödyntäminen), Venäjälle suuntautuvat raaka-aineiden jalostuksen ratkaisut, ympäristötekniologia, uusiutuvan energian ratkaisut, elintarviketeollisuus, luomu, hyvinvointipalvelut ja kulttuuri.

**SKENAARIO 2:
EU HIEKKALAATIKKONA**

- Vahvistamme alueen näkyvyyttä ja lobbausta EU:ssa.
- Temme selkeät valinnat ja panostamme EU:n näkökulmasta houkutteleviin toimialoihin. Hyödynnämme älykästä erikoistumista ja rakennamme vahvoja verkottuneita klustereita.
- Kehitämme elinkeinoelämän kilpailukykyä kiristyvässä kansainvälistyvässä kilpailutilanteessa.
- Vaikutamme eurooppalaisiin suuriin yrityksiin, jotta ne investoivat alueelle ja työllistäisivät eteläsavolaisia.
- Kaavoituksessa panostamme keskuksiin ja tehokkuuteen. Kaavoitus tukee raaka-aineiden hyödyntämistä.
- Matkailussa rakennamme suurempia kokonaisuuksia Saimaa brändin ympärille. Panostamme eurooppalaisiin ja aasialaisiin matkailijoihin. Investoimme turismi-infraan.
- Koulutuksessa panostamme valittuihin erikoistumis-aioihin ja kansainvälistymiseen. Houkutellemme eurooppalaisia opiskelijoita ja osaajia alueelle.
- Vahvoja toimialoja: metsäbiomassan monimuotoinen käyttö (fokus pois bioenergiasta), turvallisuustekniologia, terveystekniologia, ympäristötekniologia. Alkutuotannossa keskitämme vain vahvuksiin.

Skenaarioiden pohjalta laadittiin välttämättömät toimenpiteet, jotka Etelä-Savossa tulisi tehdä riippumatta siitä, mikä skenaario tai niiden yhdistelmä tulevaisuudessa toteutuu. Lisäksi jokaisen skenaarion toteutumisen varalle luotiin omat varautumissuunnitelmansa antamaan suuntaa sille, mitä Etelä-Savossa tulee tehdä tai painottaa, jos maailma muuttuu tietyn skenaarion kaltaiseksi.

Liite 2

Toimintaympäristön muutosvoimia ja kehityskulkuja

Suomi tai Etelä-Savo ei ole erillinen saareke, vaan vahvasti riippuvainen maailman megatrendeistä ja kehityskuluista (globaali keskinäisriippuvuus). Globaalit toimintaympäristön muutokset ulottuvat entistä nopeammin ja voimakkaammin myös Etelä-Savoon. Kriittistä on ennakoita sitä, mitä ulkoisen toimintaympäristön muutokset merkitsevät Etelä-Savon kontekstissa, ja toisaalta sitä, mistä trendeistä voidaan tehdä alueen kilpailuetuja. Tärkeää on myös, että ulkoisen toimintaympäristön havaittuihin ja tiedostettuihin uhkiin osataan varautua. Omilla päätöksillämme emme useinkaan voi muuttaa jonkin kehitysilmion suuntaa maakunnassa. Päätöksillämme voimme kuitenkin vaikuttaa siihen, miten hyödyimme maakunnan näkökulmasta meille myönteisistä kehityssuunnista ja miten onnistumme ennalta torjumaan tai kompensoimaan kannaltamme negatiivisten kehitysilmioiden vaikutusta.

Etelä-Savon toimintaympäristön muutosvoimia jaoteltuna maakuntaohjelman sisältöteemoihin

Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö	Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen	Matkailu ja vapaa-aika	Kestävä biotalous	Älykäs erikoistuminen ja innovaatiotoiminta
Väestönkasvu maailmassa • ruoka ja vesi niukkuustekijöinä	Globaali verkostotalous • reaaliaikaisuus	Ihmisten liikkuvuus ja monipaikkaisuus	Resurssien saatavuus maailmassa • vesi ja viljelymaa • niukkuus ja hintakehitys	Uusien teknologioiden taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset
Väestön ikääntyminen länsimaissa	Työn murros ja globaali työnjako	Vapaa-ajan merkityksen kasvu	Resurssi- ja ekotehokkaiden teknologioiden (sis. uusiutuva energia) merkityksen kasvu	Digitalisaatio
Ilmastonmuutos	Osaamisen alueellinen keskittyminen	Kaupungistuminen	Ekologinen kestävyys	Teollisuus 4.0
Muuttoliikkeen voimistuminen	Big datan hyödyntäminen	Luonnon, hiljaisuuden ja puhtaan ruoan ja luomun arvostus	Kiertotalouden laajentuminen	Palveloituminen
Pakolaisvirrat	Alustatalouden laajentuminen	Monipuolinen vapaa-ajan maakunta • vapaa-ajanasunnot • kulttuuritapahtumat • muut vapaa-ajan aktiviteetit	Energialouden muutospainee	Elinkaarijattelum vahvistuminen
Yksilöllistymiskehitys • yksilölliset ratkaisut ja palvelut	Geopoliittika • poliittis-taloudellisen protektionismin vahvistuminen	Hyvinvointimatkailu	Uudet tuotteet ja palvelut (vihreä, sininen ja keltainen biotalous)	Älykkäät ratkaisut yli toimialojen
Hyvinvointitrendi (LOHAS)	Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus arkipäivää		Hajautettu energian-tuotanto	Käyttäjälähtöiset palveluinnovaatiot (palvelumuotoilu)
Ympäristötietoisuuden kasvu • turvallisuus, eettisyys, läpinäkyvyys	Pohjoisen ulottuvuuden merkityksen kasvu			Arjen teknologiat
Kuluttajien kasvava ympäristötietoisuus; ekologiset valinnat	Ajasta ja paikasta riippumaton työ			Ympäristöosaaminen
Jakamistalouden laajentuminen	Monialayrittäjyyden perinteet			Elintarvikehygieniä luomu ja lähiruoka
Sosiaalinen eriarvoistuminen ja polarisaatio • osallisuus- ja koheesioväje	Venäjän kehitys			
Hyvinvointipalvelujen muutostarpeet • resurssiniukkuus	Arktinen ulottuvuus			
Väestön ikääntyminen / ikääntymisosaamisen kasvava tarve ja kysyntä	Vakaa toimintaympäristö			
Ympäristöosaamisen kasvava tarve ja kysyntä				
Elintarviketurvallisuus				
Ekosysteemipalvelut				

Liite 3
Seurantamittarit

	2013	2014	2015	2016	2017
VÄESTÖKEHITYS					
Väkiluku	152 518	151 562	150 305	148 975	
Väestönmuutos	-908	-956	-1 257	-1 330	
Nettomuutto	-65	-4	-190	-240	
Luonnollinen väestönkasvu	-854	-919	-1 058	-1 101	
ALUETALOUS ja KILPAILUKYKY					
BKT / asukas, €	28 368	29 579			
BKT / asukas (indeksi, Suomi=100)	75,9	78,7			
Liikevaihto (yritysten), milj.€	5 284	5 357	5 228		
Liikevaihdon kasvu, %		1,4	-2,4		
Tki-panostukset Etelä-Savossa yhteensä, milj.€	39,9	42,7	39,7		
Yritysten TKI-panostus, milj.€	15,9	17,3	17,1		
Matkailu- ja ravitsemustoiminnan liikevaihto, milj.€	163	155	151		
Matkailijoiden rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet	807 106	761 617	696 938	694 745	
- kotimaiset	593 822	568 972	553 297	554 546	
- ulkomaalaiset	213 284	192 645	143 641	140 199	
TYÖLLISYYS					
Työttömyysaste	10,8	9,7	9,6	10,1	
Työllisyysaste 15-64-vuotiaat	65,8	65,2	64,6	64,8	
Nuorten (15-24-v.) työttömien osuus ko. ikäisestä työvoimasta, %	20,1	23,2	26,9		
Alle 25-v. työttömät (poikkileikkaustieto ko. vuoden tammikuulta)	1 144	1 149	1 327	1 423	1 284
Pitkäaikaistyöttömät (poikkileikkaustieto ko. vuoden tammikuulta)	2 024	2 363	2 576	3 189	2 845
OSAAMINEN					
Väestön koulutustaso, tutkinnon suorittaneita 15 vuotta täyttäneistä, %	66,2	67,3	67,9		
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29-vuotiaat, henkilöä	1 064	990	989		
- prosenttia ikäryhmästä	14,9	14,2	14,2		
HYVINVOINTI					
Keskimääräinen eläköitymisikä	60	60	60	60	
Sairastavuusindeksi, vakioimaton	136,4	137,1	138,0	139,0	
ELINYMPÄRISTÖN KESTÄVÄ KEHITYS					
Energian omavaraisuusaste, %		42,0			
Uusiutuvan energian osuus primäärienergian käytöstä, %		48,9			
Luomutuotannossa oleva peltopinta-ala, %				14,5	

YMPÄRISTÖSELOSTUS

Ympäristöselostuksessa kuvataan maakuntaohjelman 2018 - 2021 keskeiset ympäristövaikutukset. Ympäristövaikutukset on arvoitu suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointia koskevan SOVA-lain ja -asetuksen mukaisesti. Ympäristöarvioinnin vaiheet ovat maakuntaohjelman ja siihen sisältyvän ympäristöselostuksen valmistelu ja tiedottaminen, maakuntaohjelmaehdotuksesta ja ympäristöselostuksesta kuuleminen sekä maakuntaohjelman hyväksyminen ja päätöksestä tiedottaminen.

Ympäristöarviointia on tehty rinnan ohjelman laatimisen kanssa. Ohjelman sisältöä koskevat suunnittelepalaverit ovat olleet monialaisia, jolloin näkökulmia ja kehittämisajatuksia on testattu yli sektorirajojen. Lisäksi ympäristöarviointiin on osallistunut Etelä-Savon SOVA-yhteistyöryhmä, jossa on edustettuina Etelä-Savon keskeiset viranomaistahot. SOVA-arviointisuunnitelma on ollut nähtävillä maakuntaliiton kotisivulla.

Maakuntaohjelma tulee nähtäville SOVA-lain ja -asetuksen mukaisesti, jolloin kuka tahansa voi ottaa kantaa maakuntaohjelman sisältöön ja sen arvioituihin ympäristövaikutuksiin. Ohjelmasta pyydetään myös eri yhteistyötahojen lausunnot. Maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntaohjelman marraskuussa 2017.

Ympäristötavoitteet

Etelä-Savon ympäristön nykytilan arviointi perustuu seuraaviin julkaisuihin: Pohjois-Savon ELY-keskuksen julkaisuun Etelä- ja Pohjois-Savon maakuntien kasvihuonekaasutaseet (59/2012), Etelä-Savon ELY-keskuksen julkaisuihin: Savon ilmasto-ohjelma 2025 (2013) sekä Vuoksen ja Kymijoki-Suomenlahden vesienhoitosuunnitelmat vuosiksi 2016-2021 (2016), Itä-Suomen maakuntaliittojen laatimaan Itä-Suomen Bioenergiaohjelmaan 2020 (2011), Kajaanin yliopistokeskuksen laatimaan Itä-Suomen energiatilastointiin 2014 (2016), Metsäkeskuksen laatimaan Etelä-Savon metsäohjelmaan 2016-2020 sekä Etelä-Savon maakuntaliiton laatimaan Etelä-Savon maakuntakaavaan (yhdistelmä 2017). Lähteenä on käytetty myös Ennakointi-hankkeen nettisivuja: Etelä-Savo ennakoi (www.etelasa-voennakoi.fi) sekä ympäristöindikaattorit sivustoa (www.ymparisto.fi), josta löytyy Etelä-Savon ympäristön tila raportti (2013) ja sen päivityksiä (2017).

Näissä ohjelmissa ja suunnitelmissa on asetettu runsaasti ympäristöä koskevia tavoitteita. Maakunnan ilmastotavoitteet ovat samat kuin valtakunnan tasolla eli hiilidioksidipäästöjen vähentäminen 40 % vuoden

1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä ja 80 % vuoteen 2050 mennessä. Tavoitetta kohti on edetty toistaiseksi pienin askelin: uusiutuvien energialähteiden käyttöaste on kasvanut Etelä-Savossa vuodesta 2008 vuoteen 2014 44 %:sta 49 %:iin. Eniten kasvihuonekaasupäästöjä syntyy energian tuotannosta (rakennusten lämmitys), liikenteestä ja maataloudesta. Etelä-Savon kasvihuonekaasupäästöjen osuus koko maan päästöistä on pysynyt noin kahdessa prosentissa.

Vesien hyvää laatua ei pystytty saavuttamaan kaikissa vesistöissä vuoteen 2015 mennessä, joten seuraava tavoitevuosi on 2021. Hyvälaatuinen pohjavesi ja varavesilähde pyritään turvaamaan kaikille maakunnan asukkaille. Maakunnalla on erityisvastuu saimaannorpan suojelussa ja saimaannorpan suojelusuunnitelmassa (YM 2011, päivitys 2017) on asetettu tavoitteeksi saimaannorpan talvikannan kasvattaminen 310 yksilöstä (2011) 400 yksilöön vuoteen 2025 mennessä. Kanta on tällä hetkellä noin 360.

Etelä-Savon maakuntastrategian (2016) ympäristöön liittyviä tavoitteita vuoteen 2030 ovat:

- » Etelä-Savon järvien pinta-alasta luokitellaan tilaltaan erinomaisiksi tai hyväiksi 96 % (nyt 93 %)
- » Uusiutuvan energian käyttö kokonaisenergiankäytöstä nousee 49 %:sta 60 %:iin
- » Energiaomavaraisuus kasvaa 42 %:sta 60 %:iin
- » Luomutuotannon osuus peltoalasta kasvaa 15 %:sta 25 %:iin

Lisäksi Etelä-Savo haluaa olla asukkaiden ja ympäristön hyvinvointia mittaavalla GPI - indeksillä Suomen paras. Tällä hetkellä (2016) Etelä-Savo on näin mitattuna toisella sijalla Pohjois-Karjalan jälkeen.

Maakunnallisissa tavoitteissa on otettu huomioon valtakunnalliset tavoitteet, joista maakuntaohjelman kannalta tärkeimmät ympäristötavoitteet on kirjattu Kansalliseen metsästrategiaan 2025 (VNp 12.2.2015), Energia- ja ilmastostrategiaan vuoteen 2030 (30.11.2016), Suomen biotalousstrategiaan (2014), Sinisen biotalouden kansalliseen kehittämissuunnitelmaan 2025 (2016), Luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiaan "Luonnon puolesta - ihmisen hyväksi" (VNp 12/2012) sekä Aluehallintovirastojen ja ELY-keskusten strategia-asiakirjaan 2016-2019.

Vaikutustarkastelun lähtökohdat ja arvioinnin suorittaminen

Ympäristövaikutusten arvioinnin tarkoituksena on tuottaa lisätietoa valmisteluprosessiin sekä arvioida tuotettuja dokumentteja ympäristönäkökulmasta. Arviointia tehtiin rinnakkain ohjelman laatimisen kanssa, siten että ohjelman valmistelijat saivat palautetta jo työn tekemisvaiheessa. Lisäksi arviointiin osallistui maakunnallinen SOVA-työryhmä. Ympäristövaikutusten arvioinnin tarkoituksena on myös lisätä tietoa maakuntaohjelmasta ja tarjota mahdollisuus osallistua suunnitelman laadintaan.

Ympäristövaikutusten arvioinnissa analysoidaan sanallisesti ja yhteenvetotaulukkoja hyväksi käyttäen maakuntaohjelman tavoitteiden, sisältöteemojen ja toimenpiteiden todennäköisiä ympäristövaikutuksia.

Suunnitteluprosessin aikana pohdittiin erilaisia sisällöllisiä vaihtoehtoja, lopulliseen maakuntaohjelmaan tiivistettiin maakuntastrategiaan pohjautuva yhteinen kehittämisnäkemys. Ympäristöselostuksessa ei ole enää tarvetta arvioida muita kehittämisvaihtoehtoja.

Ympäristöselostuksessa esitetään SOVA -lain (2005/200) mukaisesti arvio ohjelman toteuttamisen vaikutuksista:

- » ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- » luonnon monimuotoisuuteen, eliöstöön, kasvillisuuteen, maaperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon
- » yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- » luonnonvarojen hyödyntämiseen
- » em. tekijöiden välisiin suhteisiin

Painopiste on ympäristövaikutusten arvioinnissa. Arviointi sivuaa myös suunnitelman toteuttamisen sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia, mutta näiden osalta arviointi ei ole kattavaa.

Maakuntaohjelman ympäristövaikutukset ja niiden vähentämiskeinot

Etelä-Savon maakuntaohjelma toteuttaa Etelä-Savon Puhtaasti Paras! – maakuntastrategiaa, jonka kolmeärkeä ovat metsä, vesi ja ruoka. Kärkivalinnat perustuvat Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin runsaisiin metsävaroihin ja alueen metsäosaamiseen sekä – teollisuuteen, Saimaaseen ja erinomaisessa tilassa oleviin vesistöihin sekä maatalousvaltaisessa maakunnassa ruuantuotantoon, tuotekehitykseen ja tutkimukseen. Tälle pohjalle

rakentuvat maakuntaohjelman pääteemat ja tavoitteet: matkailu ja vapaa-aika, biotalous ja innovaatio toiminta. Maakunnan vetovoiman kasvattamiseksi halutaan erityisesti kiinnittää huomiota ihmisten hyvinvointiin ja ympäristön laatuun sekä pyritään kasvattamaan ja kansainvälistämään elinkeinoelämää.

Maakuntaohjelma nojaa voimakkaasti alueen luonnonvaroihin, toisaalta niiden käytön ja jalostuksen lisäämiseen, mutta myös uusien kestävien käyttötapojen kehittämiseen sekä laadun ja tilan säilyttämiseen. Maakunnassa on paljon luonnonvarojen kestävästi käytön tutkimusta sekä pilotointia ja sitä halutaan edelleen vahvistaa. Tästä esimerkkinä on vesien puhdistukseen sekä vesiteknologiaan liittyvä tutkimus, luomututkimus sekä bioenergiaan ja kuitu- ja prosessiteknologiaan liittyvä tutkimus.

Etelä-Savon elinkeinorakenteessa alkutuotannolla on vahva rooli. Maakunnalla on merkittävä markkinaosuus marjojen, vihannesten ja metsän antimien tuotannossa koko maan mittakaavassa. Lisäksi Etelä-Savo on Suomen metsäisin maakunta metsäpinta-alan ja metsän kasvun osalta. Ongelmana on se, että suurin osa alueen luonnonvaroista viedään alueen ulkopuolelle jalostettavaksi, jalostusasteen nosto omassa maakunnassa onkin tavoitteena.

Myös toinen maakunnan tärkeä elinkeino – matkailu – hyödyntää alueen luonnonvaroja toiminnassaan. Maakunnan runsaat ja puhtaat vesistöt ovat tehneet Etelä-Savosta kesämatkailun ja loma-asumisen kärkimaa-kunnan.

Luonnonvarojen käytön osalta maakuntaohjelman ympäristövaikutukset voivat olla kahdensuuntaisia ja osin ristiriitaisia. Toisaalta halutaan hyödyntää entistä enemmän luonnonvaroja ja luoda lisää niihin liittyvää elinkeinotoimintaa. Toisaalta taas pidetään suuressa arvossa maakunnan ympäristön tilaa, puhtautta ja maise-mia, jota mm. matkailu hyödyntää. Maakuntaohjelmassa pyritään löytämään tasapaino käytön ja säilyttämisen välillä. Resursseja suunnataan uuteen, kestävästi käyttöön ja puhtaaseen teknologiaan perustuvaan yritystoiminnan synnyttämiseen ja tutkimukseen. Maakuntaohjelmassa korostetaan myös esim. metsän muita kuin puuntuotannollisia arvoja, kuten hyvinvointiarvoja ja matkailu- ja vapaa-ajan merkitystä. Myös kulttuurisia arvoja nostetaan esille.

Maakuntaohjelman henki luonnonvarojen käytössä on kestävyys, puhtaus ja laatu. Maakuntaan pyritään saamaan ja siellä säilymään esim. puuta korkeasti jalostavia ja uusia innovaatioita tuottavia yrityksiä, pieniä luontomatkailuun tukeutuvia verkostomaisia matkailu-yrityksiä sekä luomu- ja erikoiselintarvikkeiden tuottajia.

Samalla tunnustetaan Etelä-Savon merkitys nimenomaan vapaa-ajan maaseutumaisena maakuntana. Tämä visio ei kuitenkaan sulje pois alueen kaupunkien kehitystä. Kaupungeissa sijaitsee veteen, ruokaan ja metsään liittyvät koulutus, tutkimus ja kehitys sekä myös alan teollisuustuotantoa. Hyvinvointiin, liikkumiseen ja digitalisaation edistämiseen liittyvät innovaatiot ja kokeilut sopivat erinomaisesti alueen keskisuurille kaupungeille ja voivat tuoda näille edelläkävijyyden myötä lisää viihtyvyyttä, näkyvyyttä ja elinkeinotoimintaa.

Seuraavassa kooste niistä vaikutuksista, joita maakuntaohjelmalla, sen täysimääräisesti toteutuessa, voidaan arvioida olevan metsiin, vesistöihin, ihmisiin ja elinkeinoihin. Lisäksi käsitellään ohjelmassa esitetyjä negatiivisten vaikutusten vähentämiskeinoja.

Metsät

Metsien energiakäytön lisääminen voi lyhyellä aikavälillä kasvattaa hiilidioksidipäästöjä, mutta pitemmällä aikavälillä puun korvatessa hiiltä päästöt vähenevät. Lisäksi bioenergian korjuu ja tuotanto lisää paikallisia työmahdollisuuksia ja kasvattaa paikallistaloutta sekä lisää omavaraisuutta.

Pyrkimys puun ja metsien käytön monipuolistamiseen ja jalostusarvon nostamiseen on positiivinen asia ajatellen Etelä-Savon metsien ja puun käyttöä. Puu tulisi jalostaa pitempiä aikaisemmiksi tuotteiksi esim. puurakentamisessa, jolloin myös hiilidioksidi sitoutuu puuhun pitemmäksi aikaa.

Hakkuiden lisääminen Suomen metsäohjelman tavoitteiden mukaiselle tasolle kohdistuu pääasiassa järeän puun hakkuiden kasvattamiseen, mikä muuttaa maisemaa ja saattaa vaikuttaa heikentävästi metsäluonnon monimuotoisuuteen. Jo nyt Etelä-Savossa puun kokonaispoistuma on lähellä vuosittaista kasvua. Myös valunnat vesistöihin lisääntyvät. Ongelmat on tiedostettu metsätaloudessa ja kestävä metsätalouden puitteissa kiinnitetään erityistä huomiota monimuotoisuuteen ja vesistövaikutuksiin. Etelä-Savossa on tehty hyvää tutkimusta ja kehittämistyötä metsätalouden vesistövaikutusten vähentämiseksi. Vesistövaikutuksia vähennetään aiempaa tarkemmalla kohdevalinnalla ja rakentamalla mm. laskeutusaltaita ja muita metsätalouden vesien-suojelurakenteita.

Luonnonsuojeluun varattua maa-alaa on Etelä-Savon maa-pinta-alasta vain 4 %. Metso-ohjelman avulla pyritään suojelemaan etenkin vanhoja metsiä. Niiden sekä luonnontilaisten suoalueiden suojeleminen on edelleen ajankohtaista vastapainona metsien lisääntyvälle talouskäytölle, vaikka talousmetsien

hoidossa ja hakkuissa otetaan monimuotoisuuden säilyttäminen huomioon. Monimuotoisuuden uhkien tunnistamiseen ei ole olemassa kattavaa arviointi- ja palautemekanismeja, mikä vaikeuttaa todellisen kuvan saamista erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista.

Vesistöt

Maakuntaohjelman tavoite ja toimenpiteet pyrkivät turvaamaan Etelä-Savon vesistöt erinomaisessa tai vähintäänkin hyvässä tilassa. Vedenlaatuongelmia on mm. Mikkelin alapuolisessa Saimaassa, mutta tähän on odotettavissa parannusta Mikkelin kaupungin jätevedenpuhdistamon siirtyessä Kenkäverosta Metsä-Sairilaan, jonne ollaan rakentamassa merkittävää kiertotalouden yritys- ja tutkimuskeskittymää nykyisen jäteaseman ja tulevan kallioon sisään louhittavan jätevedenpuhdistamon ympärille.

Haasteita vesien tilalle aiheuttaa lisääntyvän rannoille sijoittuvan asumisen, loma-asumisen ja matkailun keskittymät sekä valuntojen kasvu maa- ja metsätalousalueilla. Myös turvetuotanto aiheuttaa osaltaan ongelmia Savonselän vedenjakaja-alueen pienehköissä humuspitoisissa järvisä. Maakuntaohjelma tukee vesienhoitosuunnitelmissa ja niiden toimenpideohjelmassa esitettyjen vesien kunnostamiseen liittyvien toimenpiteiden toteuttamista.

Saimaa brändin toivotaan tuovan alueelle lisää matkailijoita. Suurten matkailukeskittymien puuttuessa matkailijat hajaantuvat kaupunkien lisäksi melko tasaisesti maakuntaan. Alueen vahvuus on puhtaat vedet, joten vesien puhdistamisesta huolehtiminen on elinkeinöelämänkin intressi. Tämä koskee myös lajiston suojelua, etenkin saimaannorppaa. Erityisesti talviaikaisen matkailun kehittäminen edellyttää suurta vastuullisuutta kaikilta matkailun parissa norppa-alueilla toimivilta. Norppa on osa alueen luonnon monimuotoisuutta, mutta myös matkailumarkkinointia ja norpan suojeleminen on maakunnan

erityisvastuulla. Suojelussa on saavutettu hyviä tuloksia ja norppakannan tavoitekooksi vuoteen 2025 asetettu 400 yksilöä saavutettaneen jo ennen tavoitevuotta.

Saimaan alueelle haetaan Unesco Global Geopark statusta. Hankkeessa on mukana 9 kuntaa Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakuntien alueella (Mikkeli, Juva, Puumala, Sulkava, Imatra, Lappeenranta, Savitaipale, Ruokolahti ja Taipalsaari). Mikäli Geopark status saadaan Saimaalle, voi Saimaasta muodostua myös merkittävä kansainvälinen matkailukohte, jonka ytimenä on kaksi järviluonnon suojelemiseksi perustettua kansallispuistoa ja Geopark -alue. Geoparkin perustaminen tuo ryhtiä alueen matkailukohteiden saavutettavuuteen, opastamiseen ja esittelyyn.

Matkailuinfran kunnostaminen matkailijoiden ohjaamiseksi on lähivuosien tärkeimpiä tehtäviä. Hyvä infrastruktuuri ja opastus suuntaa ja keskittää matkailijat käyttöä kestäville alueille. Etelä-Savon 2. vaihemaakunta-kaavan (2016) matkailun aluevaraukset ja kehittämisperiaatemerkinnot tukevat maakuntaohjelman matkailun tavoitteiden toteuttamista.

Maaseutu ja taajamat

Lähi- ja luomuruoan suosiminen vähentää kuljetuskustannuksia ja pienentää ruuantuotannon hiilidioksidipäästöjä, millä on myönteisiä ilmastovaikutuksia. Myös elintarviketurvallisuus kasvaa. Etelä-Savossa kuntien lisäksi matkailutoimijat suosivat oman maakunnan tuotteita ja lähiruuasta ja ruokamatkailusta on tullut uusi matkailun vetovoimatekijä.

Luomutuotannossa käytetään vähemmän lannoitteita ja kasvinsuojeluaiteita, millä on positiivisia ympäristövaikutuksia. Monipuolinen maataloustuotanto säilyttää maaseutua asuttuna ja tiloja viljelyksen piirissä, millä on positiivisia vaikutuksia ihmisten toimeentuloon ja kulttuuriympäristön säilymiseen.

Matkailu on Etelä-Savossa tärkeä elinkeino, mikä näkyy etenkin kaupunki- ja kuntakeskustoissa kesäaikaan, jolloin myös loma-asukkaat lisäävät maakunnan väkilukua. Matkailukauden saaminen ympärivuotiseksi ja kansainvälisen matkailun lisääminen on tavoitteena, jolloin toimialasta tulisi kannattavampaa myös pienyrityksille. Järkevä toiminnan suunnittelu, sijoittaminen ja kaavoitus vähentävät toimialan ympäristövaikutuksia.

Etelä-Savon taajamiin ei kohdistu rakentamispaineita. Pikemminkin taajamat ovat tyhjenemässä poismuuton seurauksena. Nykyisen rakenteen ylläpito ja rakennusten järkevä käyttö ovat kaikissa kunnissa lähiajan haasteita, joten toimintamallit korjausrakentamiseen ja taajamien elvyttämiseen ovat tervetulleita. Keskusten elinvoiman turvaaminen on myös yksi Etelä-Savon 2.vai-

hemaakuntakaavan kehittämistavoitteista.

Tavoitteena on puurakentamisen merkittävä lisääminen rakentamisessa, millä olisi myös positiivisia ympäristövaikutuksia ja terveysvaikutuksia.

Elinkeinoelämä ja hyvinvointi

Maakuntaohjelmassa torjutaan muuttotappiota turvaamalla ihmisten hyvinvointia ja palveluja. Uudet tavat tuottaa palveluja ovat elintärkeitä harvaan, mutta kauttaaltaan asutussa maakunnassa. Etenkin sähköisten palvelutapojen kehittämistä tarvitaan. Tässä on kuitenkin omat haasteensa vanhusvoittoisessa maakunnassa. Sähköisten palvelujen käyttöönotossa ja tietoliikenneyhteyksien parantamisessa on vielä runsaasti kehittämistä, jotta niillä voitaisiin korvata edes osaa nykyisistä palveluista.

Osallisuuden ja osaamisen vahvistamisella toivotaan olevan viihtyvyyttä vahvistava vaikutus, mikä saisi etenkin nuoret valitsemaan asuinpaikakseen Etelä-Savon. Ulkoisen saavutettavuuden ja liikennepalvelujen kehittämisen periaatteet on kirjattu Etelä-Savon 2. vaihemaakuntakaavaan ja Itä-Suomen liikennestrategiaan. Tavoitteena on kehittää erilaisia liikkumispalveluja ja niihin liittyviä mobiilisovelluksia ja näin turvata yhteydet taajamien välillä ja palveluihin. Maakuntaohjelma nojaa maakuntakaavan ja liikennestrategian periaatteisiin.

Yhteenveto

Etelä-Savon maakuntaohjelman todelliset ympäristövaikutukset riippuvat hyvin paljon asukkaiden ja yritysten tavasta käyttää luonnonvaroja. Koska Etelä-Savon menestys kuitenkin perustuu pitkälti luonnon vetovoimaan, on sekä viranomaisten että yritysten asenne hyvin ympäristömyönteinen, joten suuria uhkia maakuntaohjelman toimenpiteillä ei ole alueen luonnonvaroilta, niiden riittävydelle tai laadulle.

Ympäristövaikutuksia voidaan pienentää mm. maakuntaohjelman toimenpiteillä, jotka kohdistuvat puhtaan teknologian ja erilaisten kiertotalousratkaisujen kehittämiseen, kestävään metsätalouteen, vesiensuojelun toimenpiteiden toteuttamiseen, puun käytön lisäämiseen rakentamisessa, uusiutuvan energian käytön lisäämiseen sekä liikkumista vähentävien uusien palvelu- ja liikkumisratkaisujen kehittämiseen. Myös kestävästä ja vastuullisesta matkailusta on maakunnassa käynnissä projekteja, joissa on mukana maakunnan matkailuyrityksiä. Matkailun ja liikenteen haittoja voidaan vähentää myös hyvällä maankäytönsuunnittelulla.

Maakuntaohjelman vaikutukset yhteenveto

Maakuntaohjelman sisältöteemat ja toimenpiteet	Vaikutukset luonnonympäristöön	Vaikutukset rakennettuun ympäristöön	Vaikutukset ihmisiin	Vaikutukset luonnonvaroihin
<p>Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> vahvistetaan osallisuutta ja toimijuutta vahvistetaan ihmisten osamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin sujuvoitetaan ihmisten arkea edistetään tervettä korjausrakentamista sekä olemassa olevan rakennuskannan ylläpitoa ja käyttöä vaalitaan Etelä-Savon omaleimaisia luontoarvoja 	<p>Luonnon monimuotoisuus, eliöstö, kasvillisuus, maaperä, vesi, ilma, ilmastotekijät</p> <p>++ uusien älykkäiden matkaketjujen ja palvelujen kehittäminen vähentää yksityisautoilua ja sitä kautta kasvihuonekaasupäästöjä</p> <p>++ energiatehokas rakentaminen ja puurakentaminen vähentävät kasvihuonekaasupäästöjä ja säästävät energiaa ja materiaaleja</p> <p>++ sitoudutaan vaalimaan metsien monimuotoisuutta, vesistöjen ja pohjavesien puhtautta sekä suojelemaan uhanalaisia kaloja ja saimaannorppaa</p>	<p>Yhdyskuntarakenne, rakennettu ympäristö, maisema, kaupunkikuva, kulttuuriperintö</p> <p>+ osana kulttuurihyvinvointiin kuuluu kerroksellinen ja rikas kulttuuriympäristö</p> <p>+ rakennushistoriaa arvostava korjausrakentaminen säilyttää rakennusperintöä</p> <p>++ osallisuuden korostaminen mm. kaavahankkeissa tuottaa asukasystävällistä ympäristöä</p>	<p>Väestö, ihmisten terveys, elinolo ja viihtyvyys</p> <p>++ terveyttä ja yhteisöllisyyttä edistetään</p> <p>++ vapaa-ajan palveluja ja rakenteita ylläpidetään</p> <p>- digitaaliset palvelut eivät välttämättä ole kaikkien ulottuvissa vanhusvoittoisessa maakunnassa, palvelutarjonta voi kaventua ja palvelujen saanti heikentyä</p> <p>++ pohjavesien laadun turvaaminen vaikuttaa terveyteen, vesistöjen puhtaanapito viihtyvyyteen</p> <p>++ terveellinen rakentaminen ja oikealla tavalla tehty korjaus- ja uudisrakentaminen lisää viihtyvyyttä elinoloissa ja asumisterveyttä</p> <p>+ oppimisen vahvistaminen ja asioiden sujuvuus lisää ihmisen viihtyvyyttä</p> <p>+ uudet liikkumispalvelut saattavat turvata haja-asutusalueiden autottomien liikkumismahdollisuuksia</p>	<p>Luonnonvarojen hyödyntäminen metsä, vesi ja ruoka</p> <p>metsä:</p> <p>++ olemassa olevien rakennusten ylläpito ja korjausrakentaminen säästää luonnonvaroja</p> <p>+ puurakentaminen vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja näin jalostetaan puuraaka-aine pitemmälle</p> <p>vesi</p> <p>++ vedet pidetään puhtaina</p> <p>ruoka:</p> <p>+ kulttuuriympäristöä säilytetään</p>
<p>Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonlisää metsä-, ruoka- ja vesituotantoklustereiden kaikissa osissa parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin vahvistetaan yritysten kilpailukykyä, uusitumista ja kasvua 	<p>+ metsien jalostusarvon nosto vähentää kasvihuonekaasupäästöjä korvattaessa esim. muovitai betonituotteita</p> <p>++ lähiruuan suosiminen vähentää kasvihuonekaasupäästöjä</p> <p>++ luomutuotanto vähentää keinolannoitteiden ja torjunta-aineiden käyttöä</p> <p>+ hyvät tietoliikenneyhteydet, älykkäät liikkumiskäytöt ja logistiikan kehittyminen vähentävät liikumistarvetta ja yksityisautoilua</p>	<p>+ ennakoiva tonttipalvelu ja kaavoitus lisäävät suunnitelmallisuutta.</p> <p>+ tietoliikenneyhteyksien parantaminen ja logistiikka vähentävät liikennettä</p> <p>- alemman tieverkon kunto, jos korjausvelkaan ei tule rahoitusta</p> <p>+/- elinkeinoelämän kasvu saattaa aiheuttaa ristiriitaisia maankäyttövarauksia (asukkaat, luonto kontra yritystoiminta)</p>	<p>+ osaamisen ja verkostoitumisen lisääminen lisää viihtyvyyttä</p> <p>++ lähiruuan käyttö on turvallista ja terveellistä, elintarviketurvallisuus kasvaa</p> <p>++ lisääntyvät hakkuumäärät tuovat työtä haja-asutusalueille</p> <p>- yritysten yksikkökoon kasvu ja keskittäminen sekä uudet metsätalouden investoinnit lisäävät puutavara- ja muuta raskasta liikennettä, mikä vähentää paikallisesti viihtyvyyttä ja heikentää elinoloja</p> <p>+ tietoliikenne ja liikenneyhteydet parantuvat, etätyömahdollisuudet paranevat, päästöt vähenevät</p>	<p>metsä:</p> <p>+ jalostusarvo kasvaa</p> <p>ruoka:</p> <p>++ lähi- ja luomuruokatutanto kasvaa</p> <p>vesi:</p> <p>++ vedenpuhdistus paranee, vesi-osaaminen lisääntyy, puhdistusteknologia paranee</p>
<p>Matkailu ja vapaa-aika</p> <ul style="list-style-type: none"> hiotaan ja kirkastetaan Saimaa kansainväliseksi kestäväksi matkailun helmeiksi kehitetään vastuullista matkailua ja vapaa-aikan asumista puhtaassa järviuonossa vastataan vapaa-aikan asukkaiden palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun 	<p>- lisääntyvä matkailu lisää liikennettä, vaikka haittoja pyritään vähentämään matkakeljuja kehittämällä</p> <p>- lisärakentamisen ja talviaikaisen matkailun vaikutukset voivat olla saimaannorpan pesinnälle negatiivisia jos vastuullisuudessa ei onnistuta</p>	<p>- matkailu- ja vapaa-aikan rakentaminen hajottaa yhdyskuntarakennetta</p> <p>+ vapaa-aika- ja matkailukäyttö ehkäisee monen kylän autioitumista</p> <p>+ rakenteet pidetään kunnossa</p> <p>+ kulttuuriympäristön säilyttämisen luo/vahvistaa paikkakunnan omaa identiteettiä joka näkyy myös matkailijoille.</p> <p>++ matkailu voi tuoda uutta elämää ja käyttöä vanhoille maatilakeskuksille</p>	<p>++ matkailu ja vapaa-aika tuo toimeentuloa ja työpaikkoja alueelle</p> <p>+ alueella erikoistutaan kestäväan ja vastuulliseen matkailuun</p> <p>+ kaupallisia ja kulttuuripalveluja edistetään</p> <p>+ ylläpidetään laadukkaita vapaa-aikanpalveluja, joista myös alueen asukkaat hyötyvät</p> <p>+ lähiruuan turvallisuus ja terveellisyys</p> <p>+ matkailu voi lisätä palvelujen saatavuutta paikallisillekin ja haja-asutusalueelle</p> <p>+/- vuodenajasta riippuvaa työtä</p>	<p>metsä:</p> <p>+ nähdään metsä puilta, jolloin metsien muut kuin puuntuotantotarvot korostuvat</p> <p>+ puuntuotannon rinnalla hyödynnetään metsien aineettomia arvoja ja luonnontuotteita</p> <p>vesi:</p> <p>-/+ vesien suojeleminen kasvavat käytön lisääntyessä</p> <p>++ Osakuntarakenteen kehittämisen lisää kalastuslupatuotteiden saatavuutta sekä vapaa-ajankalastuksen ja yritystoiminnan mahdollisuuksia.</p> <p>ruoka:</p> <p>++ lähi- ja luomuruuan arvostus ja tuotanto kasvavat</p>

Maakuntaohjelman sisältöteemat ja toimenpiteet	Vaikutukset luonnonympäristöön	Vaikutukset rakennettuun ympäristöön	Vaikutukset ihmisiin	Vaikutukset luonnonvaroihin
<p>Kestävä biotalous</p> <ul style="list-style-type: none"> tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja -palveluiksi luodaan uusia kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi edistetään uusiutuvaan energiantuotantoa 	<p>Luonnon monimuotoisuus, eliöstö, kasvillisuus, maaperä, vesi, ilma, ilmastotekijät</p> <p>++ kiertotalous tavoitteena, näin parannetaan resurssi- ja energia- tehokkuutta</p> <p>++ edistetään uusia hiilivapaita energiantuotantotapoja, hiilidioksidipäästöt vähenevät</p> <p>- metsäresurssien käytön tehostuminen voi koetella kestävä metsätalouden rajoja ja vaikuttaa luonnon monimuotoisuuteen heikentävästi</p>	<p>Yhdyskuntarakenne, rakennettu ympäristö, maisema, kaupunkikuva, kulttuuriperintö</p> <p>-/+ hajautettu energiantuotanto voi aiheuttaa logistiikka- ja maankäyttö- ongelmia (tuulivoima, aurinkovoimat, puuenergia) ja maisemahaittoja</p> <p>+ elinkeinot säilyvät maaseudulla ja samalla perinteet, rakennukset, tiet, verkosto ja perinnebiotoopit</p> <p>- uudet biotalouden investoinnit lisäävät puunkuljetusta ja siten liikenteen määrää.</p>	<p>Väestö, ihmisten terveys, elinolot ja viihtyvyys</p> <p>++ biotalous työllistää paikallisia, tuotot jäävät Suomeen ja alueelle</p> <p>- puun polton lisääminen voi lisätä terveydelle vaarallisia hiukkas- päästöjä</p> <p>- uusilla biotalousinvestoinneilla saattaa olla myös haju-, melu-, ym. negatiivisia vaikutuksia varsinkin, jos ne sijoittuvat asutustaajamien läheisyyteen</p> <p>- tuulivoimaloilla voi olla ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia</p>	<p>Luonnonvarojen hyödyntäminen metsä, vesi ja ruoka</p> <p>metsä:</p> <p>- metsien käyttöpaineet ja hakkuut lisääntyvät</p> <p>+ oikea-aikaiset metsienhoitotyöt nopeuttavat metsien kasvua ja puuston järeytymistä</p> <p>ruoka:</p> <p>++ maatalouteen panostetaan, tuloa ja työtä alueelle</p> <p>vesi:</p> <p>++ vesiensuojelun tutkimus ja puhtaan veden merkitys kasvaa</p> <p>+ sininen biotalous voi tuoda uusia työpaikkoja ja tapoja hyödyntää vesistöjä</p> <p>- paine vesien käyttöä ja kalastoa kohtaan lisääntyy</p>
<p>Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot</p> <ul style="list-style-type: none"> kannustetaan TKI-toimijoita uuteen edelläkävijyyteen ja rohkeisiin pilottiavauksiin – synnytetään menestyksen kasvukierre vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja sekä teknologia-, prosessi- ja tuoteinnovaatioiden syntyä tukevia toimintoja tuotteistetaan palveluinnovaatioita <p>Älykkään erikoistumisen kärjet:</p> <p>Metsä – metsäbiomassan uudet tuotteet ja tuotantoprosessit</p> <p>Vesi – puhtaan veden teknologia ja konseptit</p> <p>Ruoka – ruokaketjun puhtaus ja turvallisuus</p>	<p>++ tutkimus- ja kehittämistoiminta kohdistuu metsiin, veteen ja ruuan- tuotantoon, ja uusiin esim. muovia korvaaviin tuotteisiin, puhtauteen ja turvallisuuteen</p> <p>++ digitaalisuutta kehitetään, liikkumistarve vähenee</p> <p>- metsäbiomassan käyttöä tarkoitus lisätä huomattavasti, mikä saattaa vaikuttaa luonnon monimuotoisuuteen ja vesistöjen laatuun</p> <p>+/- jalostusastetta pyritään lisäämään, metsävarojen monipuolisempi hyödyntäminen, lisää puunkäyttöä</p> <p>++ vihreä rakentaminen</p> <p>++ materiaali- ja kierrätyksen ja jätteiden uusiokäytön edistäminen lisää materia- ja energiatehokkuutta ja säästää luonnonvaroja</p> <p>++ uudet innovatiiviset vedenpuhdistusmenetelmät vesien- suojeleua tehostamaan</p> <p>++ luomutuotannon edistäminen ja tutkimus vähentää maatalouden ympäristökuormitusta</p> <p>++ lähiruuan saatavuuden ja logistiikan kehittäminen vähentää kuljetuksia</p>	<p>-/+metsien laaja-alainen hyödyntäminen saattaa muuttaa maisemaa paikoin merkittävästikin</p> <p>++ ruuantuotantoon panostaminen säilyttää maaseutua asuttuna, mikä vaikuttaa positiivisesti kulttuuri- maisemaan</p>	<p>++ ruuantuotannon turvallisuutta, puhtautta ja jäljitettävyyttä parannetaan</p> <p>++ ruuantuotantoon panostaminen tukee maaseutua ja sen asuttuna säilymistä</p> <p>++ vesistöjen puhtauteen kiinnitetään huomiota, mikä vaikuttaa terveyteen</p> <p>++ lisääntyvät hakkuumäärät tuovat työtä haja-asutusalueille</p> <p>+ tutkimushankkeet tuovat uutta tietoa ja tekniikkaa joka edesauttaa viihtyvyyttä, terveyttä tms.</p>	<p>metsä:</p> <p>+ puun jalostusaste kasvaa, uusia käyttökohteita, puurakentaminen lisääntyy</p> <p>- hakkuut lisääntyvät, voi vaikuttaa mm. luonnon monimuotoisuuteen ja vesistöjen laatuun</p> <p>vesi:</p> <p>++ vesien puhtautta ja vedenpuhdistuksen tutkimusta edistetään</p> <p>ruoka:</p> <p>++ lähi- ja luomuruuan tuotanto ja tutkimus</p> <p>++ kulttuurimaisemaan ja maaseudun elävyyteen välillisiä positiivisia vaikutuksia</p>

Arvioitavat vaikutukset:

vaikutukset luonnonympäristöön

= luonnon monimuotoisuus, eliöstö, kasvillisuus, maaperä, vesi, ilma, ilmastotekijät

vaikutukset rakennettuun ympäristöön

= yhdyskuntarakenne, rakennettu ympäristö, maisema, kaupunkikuva, kulttuuriperintö

vaikutukset ihmisiin

= väestö, ihmisten terveys, elinolot ja viihtyvyys

vaikutukset luonnonvaroihin

= luonnonvarojen hyödyntäminen: metsä, vesi ja ruoka

Taulukon arvoasteikkona käytetään:

+	= lievä positiivinen vaikutus
++	= merkittävä positiivinen vaikutus
+/-	= sekä positiivisia, että negatiivisia vaikutuksia
-	= lievä negatiivinen vaikutus
--	= merkittävä negatiivinen vaikutus

ETELÄ-SAVO

SAIMAAN MAAKUNTA